

जुजु रणजित मल्लया

षड्-दर्शन

(छधाः ट्याखं)

रवि शास्त्र, इच्छा, यत्

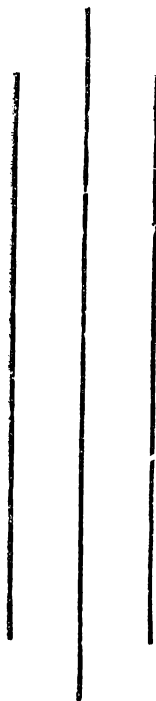
सम्पादक

शान्तहर्ष वज्राचार्य

जुजु रणजित मल्लया

“षड्दर्शन”

(छधाः प्याखँ)

सम्पादक

शान्तहर्ष वज्राचार्य

पिकाकः

साहित्य वयवः

नः घः, ये ।

म्हापां ५०० व्यास प्रति

नेपाल सम्बत् ११०८ (नाग वञ्चमी)

विक्रम सम्बत्- २०४५

इस्वी सम्बत् १९८८ (1988)

मू. ~~ध~~ व्यातका

व्यावक अधिकार सम्पादकया ।

थाकुधि

कान्तिपुर प्रिण्टिंग प्रेस

५/४४८ अँ बहाः, ये ।

फोन नं. २-१२८५५

नेपालभाषा व नेपाली भाषाया नांजाःह्य बाखेंचयमिं
स्व. पूर्णदास श्रेष्ठजुया लुमन्तिस

जन्म- ने. सं. १०३१ कञ्जलाथ्व पूर्णिमा
न्यतपाःत्व तम्बगल्ली, येँ ।

मृत्यु- ने. सं. ११०५ पोहेला थ्व १३

धाये माःगु खँ

थुजु “षड्दर्शन” शीर्षकया छधाः प्याखं स्वप देया अन्तिम २१ जुजु रणजित मल्लं चवयाः बिज्याःगु खः । छायाःसा प्याखंया थुरुइ नान्दीग्ये “नमलपे सानद न्देश जय जय त्रिभुवननाथ दयालं याहुने मंगल रणजितन ल्हाल” (पेज १) व “नृपति मुकुटमणि ल्हाल रणजित तिरिया प्रमुहीत” (पेज ३) प्याखं ववचाइ थे च्वंका नं “देविया चरणमति नृप रणजीत अजितसिंहन ल्हाल गुणिया सुहीत” (पेज १९) थुकथं प्याखं च्वमि जुजु रणजितमल्लं तः थासय थःगु नां न्ह्यथना तःगुलि वसपोल प्याखं च्वमि घका बाँलाक हे सौ दु ।

वसपोल नेपालभाषां व मैथिली आदि विभिन्न भाषां छधाः व पुधाः याना नी ल्हयगू (२७) नाटक चवथाः बिज्याःगु दु । उकी मध्ये थुगु “षड्दर्शन नाटक” नं छगू खः । थ्व बाहेक वसपोलं मेमेगु नाटक नं चवयाः बिज्यागु अवश्य दइ । शीसं अनुसन्धान यायो वनेमानौ ।

शीगु भाषाया नाटकविधायत समृद्ध यायेत येँ, यल व स्वपयापि मातृभाषा व साहित्यप्रेमी तःम्ह मछि मल्लजुगुपिसं यक्को हे योगदान विद्याः बिज्याःगु खनेदु । स्वपयाम्ह भूपतीन्द्रमल्ल जुजुं “विक्रम चरित” “सेमन्तकोपाख्यान” (ने. सं. ८२६) आदि जम्मा (२८) नीच्यागु नाटक चवयाः बिज्यागु खनेदुसा जितामित्रमल्ल जुजुं “कालीय मथनोपाख्यान” (ने. सं. ८०४) आदि श्लिष्टगू (१७) नाटक चवयाः बिज्यागु दु । थुकथं हे जुजु जगतज्योतिमल्ल “नल-चरित्र” (ने. सं. ८४५) आदि खुगू (६) नाटक, जुजु जगत प्रकाशमल्ल “मूलदेव शशिदेव” आदि श्लिष्टगू (११) नाटक, जुजु जगज्जयमल्ल “अमिनव चन्द्रोदय” सहित प्यंगू (४) नाटक, जुजु योगनरेन्द्रमल्ल “कार्तिक प्याखं” आदि न्यागू (५) नाटक, जुजु भास्कर मल्लं किराताजुनीयं” व “गोपीचन्द्र” निगू (२) नाटक, जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लं “कार्तिक प्याखं” व “गोपीचन्द्र” निगू (२) नाटक, जुजु त्रैलोक्यमल्लं

“काशीविजय” नाटक, जुजु निवासमल्लं “दशावतारादि” नाटक जुजु त्रिभुवनलल्लं “काशीविजय” नाटक, (ने. सं. ७१७) जुजु भूपालेन्द्रमल्ल “उपाहरण संवरासुरवध” नाटक, जुजु राज्य प्रकाश मल्लं “धर्मदत्तो-पाख्यान” नाटक, जुजु जयस्थितिमल्लं “रुक्मांगद चरित” नाटक, जुजु जय प्रकाशमल्लं” रत्नेश्वर प्रादुर्भाव स्वस्थानी व्रत कथा, मालतीमाधव”, व “महाभारत,, नाटक प्यंगू (४) थथे हे शाह जुजुपि मध्ये जुजु राजेन्द्रप्रकाश शाहं “महासत्वोपाख्यान नाटक, जुजु सुरेंद्रविक्रम शाहं “स्वस्थानी कौतुक,, नाटक चव्या: बिज्या:गु खनेदु ।

श्व फुक्कं नाटकत मध्ये “विक्रम चरित,, आदि याना जम्मा खुगु (६) जक नाटक प्रकाशित जुइ धुकुगु दु । मेगु नाटक प्रकाश वार्ये मानीगु ज्या यक्वो ल्यं दनी ।

जुजु रणजितमल्लं चव्या: बिज्या:गु “थुगु” षड्दर्शन,, छधा: प्याखं-नयनं शास्त्रीय विधिकथं प्याखंम्व:तय्त दबूया ह्लापांगु कोणस व निगुगु कोणस च्वना नाटकीय भाषां खंल्लाबल्ला याका त:गु खनेदु । अथेहे थाय् थासय् शास्त्रीय विभिन्न राग व तालया नां समेत बिाया: प्याखंम्व:तय्सं म्ये हायेका त:गुलि श्व प्याखंयात “प्राचीन गीति नाटक”(पुलांगु म्येप्याखं) धका झीसं मधासे च्वने फइमखु ।

थुगु छधा: प्याखनय् प्याखंच्वमि रणजित मल्लं मिजंपात्रत व मिसा-पात्रत याना जम्मा झिप्यम्ह (१४) पात्रत दुथ्याका त:गु दु । उकिमध्ये महाद्य: व पार्वती नं ला: । विभिन्न पात्रतय्सु विभिन्न दृश्यय् नाटकीयढंगं व्वति कया: च्वंगु खनेदु ।

प्याखंच्वमि जुजु रणजित मल्लं थुगु “षड्दर्शन,, छधा: प्याखनय् भारतया पवित्र हरिद्वार तीर्थयात केन्द्र भूमि याना प्याखं च्वया त:गु खने दु । श्व वाहेक रामेश्वर व द्वारिका आदि विभिन्न तीर्थस वना स्नान यायेबले अथेहे विभिन्न ईश्वरपिन्त एकचित्तं भावना याना पूजायायेबले, व ध्यान भावना यायेबले विभिन्न पुण्य लाइगु अथे हे सिद्धि व वर समेत प्राप्त जुइगु खं नं दुथ्याका त:गु दु । श्व वाहेक वसपोलं गुलि प्याखं सफूत च्वया: बिज्यात, फुक्क धयाथे हिन्दू धर्मया त: त:धंगु ग्रन्थ रामायण व महाभारत बाखंया विषयवस्तुयात ब: कया: च्वया: बिज्या:गु खनेदु । थुपि फुक्कं नाटक सफूत वसपोलं नेपा:या प्राचीन शास्त्रीय नाट्य विधिकथं व पूर्वीय साहित्य सिद्धान्तकथं च्वया: बिज्या:गु खनेदु ।

थुगु “षड्दर्शन,, छधा: प्याखं सफूया नां गथे जुया: षड्दर्शन जू वन धयागु खंय् संक्षेपं न्ह्ययने ।

“षड्दर्शनं, धायेवल्य् संस्कृत भाषां खुगु दर्शनं धागु खः । खुगु दर्शनं छु छु खः ? ले धाःसा खुगु दर्शनया नां छसिकथनिसं थुकथं खः ।

- (१) न्याय (२) वैशेषिक (३) सांख्य
(४) योग (५) पूर्वमीमांसा (६) उत्तरमीमांसा (वेदान्त)

थ्व खुगु दर्शनशास्त्र नांजागु जक मजुसे थुकिया विषये दार्शनिक विद्वान्पिसं तं तःधंगु दार्शनिक ग्रन्थ दिभिन्न भाषा च्वयाः तःगु खने दु । झीसं थ्व दर्शन विषयया सफू व्वनेबले झीत ह्यापां नीरस जुयाः म्हाइपुथे च्वनी । सफू स्वयेमास्ति मवये यो । लिपा थुकिया रस बांलाक थुइव थ्व विषययात त्वःते धाःसानं त्वःते फइमखु, थुकी थुजागु चमत्कार दु, गुगु चमत्कार विज्ञ दार्शनिकपिसं हे जक बांलाक स्यू । जीवनं छुं हे मखु; पलेस्वांया हःलय् लागु यच्चुगु चंचलगु लःगुलि थे हे खः जीवन अनित्य खः धंगु झीसं बांलाक सीका काये फइ । अथे हे झीगु मिखां थ्व बाह्यजगतय् गुलि पदार्थत खना च्वनागु खः; व पदार्थ फुवकं नं जीवन थे हे अनित्य खः धंगु दार्शनिक ज्ञान दयाः वः लिसे झीत धात्थेगु तःधंगु पारमार्थिक ज्ञान प्राप्त जुइ । थुगु पारमार्थिक ज्ञान दयवं तिनि जीवन पश्चात् झीत तः धंगु मुक्ति पद लाइगु जुइ । थुजोगु अमृत्यगु दर्शन विषययात कःषाना आपा मखुसां छुं छु दर्शनया खं थुगु “षड्दर्शन” छधाः प्याखनय् प्याखंच्वमि जुजु रणजित मत्तलं तः थासय् न्ह्यथना विज्यागु खनेदु । गथेकि—

वनेनु २ थनि देरास ननान ॥धु॥

धंधान ओनो जन मयाकाल गुगुलन ।

हरिपद लाय सृजनया सार ॥

(पौ. ५) (मेपु ७)

थ्व म्ये आचिन्त्य भारथी धंम्ह छम्ह योगी व वया कलाः प्रेमावती वयाः दबुलिइ म्ये हालाः च्वंगु खः ।

थ्व म्ये प्याखं च्वमि थ्व धरती गुलि मनूतसें जन्म काल, केवल नये, त्वने, पुने, धन मुनेत जीवन न्ह्याइपुकेया धंधा जक कयाः जीवन हनाच्वन । छु गुगुनं भिभिगु ज्या मयागुलि अमिगु जन्म निष्फल तु जुल । उकि सृजनया सार जुयाः च्वंगु झट्ट लाये थाकुगु तःधंगु हरिपद अर्थात् मोक्षपद झीसं लाये माल धका दर्शनया खं दुध्याका च्वयाः दोगु दु ।

मुक्ति पद लायेगु खं प्याखंच्वमि थुगु प्याखनय् न्ह्यथना तःगुलि जीवन मुक्तिया खंया प्रसङ्गे छकुचा खं थन न्ह्यथने बांलाइ । जीवनय् मुक्ति लायेत

दकले ह्यापां क्रममुक्ति लाये फयेके माःगु दु । प्याखं च्वमि थ्व “षड् दर्शन”
प्याखनय् भारतभूमिया पवित्रगु हरिद्वारयात क्रममुक्तिया मुख्यगु थाय्
नाला तःगु दु । पवित्रगु हरिद्वारय् स्नान यांना श्री विन्दु माधवया दर्शन
यांना अनंलि एकचित्त ईश्वर ध्यान भावना यायेबलय् तिनि झीत “क्रममुक्ति”
अवश्य लाइ धयागु प्याखं च्वमिया धापू खः ।

क्रममुक्ति धयागु जीवन मुक्त जुइत मदय्कं मगःगु साधन वा सामग्री
खः । अर्थात् थुकिया म्हाति मजुइगु खः । क्रममुक्तिया साधनं सगुण ब्रम्हत्वय्
लाना निरन्तर ब्रम्ह चिन्तनं तिनि झी ब्रम्ह त्वय् अपुक लीन जुइ । थुगु ब्रम्ह-
त्वय् लीन जुइगु धइगु हे वास्तवय् झीत मुक्ति प्राप्ति जुइगु खः । थ्व बाहेक
मेगु फुक्कं क्रम-मुक्ति जक जुल । थुजागु महत्वपूर्णगु खुगू दर्शन विषयया
समष्टिगतः खं दुथ्याना चवंगुलि प्याखंच्वमि थुगु प्याखंया नां “षड् दर्शन”
धकाः नां तयाः बिज्याःगु खः ।

प्रभु छिन डे हुने पराण ॥धु॥

तिव जिके चरण मन बोध विओ जिथि छन छि रस याय ।
वयस जिदु मखनि काम भाव मसयानि मन आनन्द बिल हाय ॥
तिरिगति पुरुष अधिक परसमणि शीतल जि जुल मिथि याव ॥
गिरीन्द्र थरणीपति रणजित रणपति ह्याल तिरिया उगति भाव ॥

(मेपु १०) (पौ ८)

थ्व म्ये प्याखं च्वमि श्रृंगार रस भय्भय् बोका च्वयाः तःगु खनेदु ।
गुणनयनी व मृग नयनी धेपि निम्ह मिसापिसं थः स्वामी शिवभक्त राययात
थः पिनिगु मनय् दुन्य च्वंगु काम वासना पिज्वयेका धयाः च्वंगु खने दु ।

वयस जिगु दनी, वयस वंगु नं मखुनि । काम भाव छुं मसः मस्य
मन आनन्द बिल । मिस्तय्गु गति हे पुरुषपि खः । तिरिगति पुरुष अधिक
पारसमणि शीतल जि जुल मिथि याव । थ्व श्वलय् मिस्तय्गु लागि पुरुषपि
पारसमणि समान खः । बिना पुरुष पिनिगु संसर्गं मिस्तय्गु जीवन सार्थक
जुइ मखु धका गुणनयनी व मृगनयनी पिनिगु पाखें नवाका ब्यना तःगु
जूगुलि थन श्रृंगार रसया आभास खने दु । झीसं न्ह्यागु नं थःगु कल्याण
जुइगु ज्या थ गे उमेर बल्लानीबले, व थः रोगी मज्बूले हे याये माःगु गु ।

यावत् स्वस्था मिदं शरीरमखं यावज्जराद्वरतो ।
यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत्क्षयो नायुषः ।
आत्मश्रेयसि तावदेव बिदुषा कार्यः प्रयत्नो महान्
सन्दीप्ते भवने तु कूखखननं प्रत्युद्यमः कौदृशः ॥

(नीति-वचन)

आः थन ववय् साहित्यया अलङ्कारया खंयात कयाः छको दुवाला
स्वये । प्याखं च्वमि जुजु रणजित मत्लं थुगु छधाः प्याखनय् तः थासय
विभिन्न अलङ्कार प्रयोग याना दीगु खनेदु । दकले ह्तापां अन्त्यानुप्रास
अलङ्कारयात नि न्ह्यव्वये-

परवेश याय थनि नटनया थास ।

सुरनर मुनिगणयात जिके आस ॥

गंगा सहित वया देव महेश

ह्लाकम्हन श्री रणजित रसिक नरेश ॥ (मेपु २)

(पो १)

थ्व म्येया अन्तिमय् थास, आस, महेश नरेश खंखः जोलाक कयना
तःगुलि थन अन्त्यानुप्रास अलङ्कार खनेदु ।

हरिद्वार तिरथस जप तप याय जि वडाव ।

हरिचरण चित्तस भाव त्रेन मन केवलन आव ।

थ्व म्येया अन्तिमय् नं वडाव व आव जोलाक आखः खः छ्याला-
तःगु खने दुगुलि थन नं अन्त्य नुप्रास अलङ्कार जुल ।

विधाता विमुख जुनो थथिड हवात ।

पापिया करम मफुतो हन गथे काल ।

लुमनि २ गिरि बच्चिब थें भार ह्ताल

नृप जय रणजित छम्ह सार ॥ (मेपु १८)

(पो-१६)

थ्व म्ये प्याखं च्वमि अन्त्यानुप्रास अलङ्कार व उमा अलङ्कार
छ्यालातःगु खनेदु । थथे हे मेमेथाय् नं अन्त्यानुप्रास तःथासय् अलङ्कार छ्यालाः
तःगु खनेदु ।

आः थन ववय् प्याखनय् छयला तःगु भाषाया खंग्वःयात भाषा-
विज्ञानया दृष्टिकोणं व बाकरणया दृष्टिकोणं छुं छुं खं जक दुवालाः स्वये ।

१) उब्रलेया प्राचीन नाटकया नेपालभाषा थौ कन्हैयायागु भाषा थें
ववनेसाथं छत्थं थुङ्के अःपु मजू । गथे निस्सार, पैसार । “निस्सरति”
संस्कृत क्रियाया खंग्वलं “निस्सार” व “प्रविशाति” संस्कृत क्रिया-
या खंग्वलं “पैसार” जूगु खनेदु । अथेहे दबुपि, परिपि आदि
खंग्वः तःथासय् दुध्याना च्वगु दु ।

२) थ्व छधाः प्याखनय् संस्कृत खंग्वःयात शुक्लिनसें अन्त्यतक थाय्थासय्
छयलात गु खनेदु । गथेकि-सानंद (पौ १) नरेश (पौ १) त्रिभुवनाथ
(पौ १) सुरनर मुक्तिगण (पौ १) महेश (पौ २) प्राण वल्लभ
(पौ १) त्रैलोक्यनाथ (पौ २) जगदीश्वर (पौ २) नृत्यभूमि (पौ २)
सुन्दरी (पौ २) त्रैलोक्यनाथ (पौ २) नाथ (पौ ३) प्राणेश्वर (पौ ३)
निरंजन दुष्ट नाशिनि अहनिश (पौ १६) रवि, शशिशि (पौ १९)

३) थ्व छधाः प्याखनय् संस्कृत खंग्वः बाहेक मेमेगु नेपाली हिन्दी,
उर्दू भाषाया खंग्वत नं थाय् थासय् छयलाः तःगु खनेदु । गथेकिः-
भायी (पौ १३) रीत (पौ १३) मण्डार (पौ १५) सोफी (१५)
सोसोफी (१५) देरा (पौ ६५) बेहन (पौ १०) फीच (पौ १०)
फजिहित (पौ १५) वारपार (पौ १५) हवाल (पौ १६)

४) बिज्याहुं, ज्यू, दयेकी न्यं धायेवं गाःगुलिइ बिज्याहुने (पौ २) दय-
किने (पौ १) डे हुने (पौ २) जिवखे (पौ ४) आदि खंग्वःछयला
तःगु खनेदु ।

५) उब्रलेया प्राचीन नाटकय् याकनं गुप्त ननानं खंग्व तःथासय् छयलाः तःगु
खनेदु गथेकि- ननानं (पौ २, ५, ९, १८) आदि ।

६) समापिका क्रियाय् अर्थात् भूतकालय् जुल, बिज्यात, धुन, थेन, वल
विल आदि क्रियायात न्हापा जुनो (पौ ३) धुनो (पौ ७, १७)
थेनो (पौ ३) वलो (पौ ११) बिलो (पौ ७)

७) अथे हे प्रेरणार्थक क्रियाय नं न्यं, ल्हा, च्वयेमाथाय् डे डे (पौ १)
डे हुने (पौ २) ल्हाक (पौ २) डे ड (पौ ३) ल्हाव (पौ ३, १२)
१५) आदि च्वयाः तःगु खनेदु ।

८) प्राचीन नाटकय् जिमिगु छिमिगु खंग्वःयात छमिस जिमिस छयला तःगु
खनेदु । गथेकि छमिस (पौ ८) जिमिस (पौ ९) आदि ।

९) थुगु उगु खंग्वःयात प्राचीन नाटकय् थुगुल, उगु न याना खंग्वःछ्य लातःगु खनेदु । गथेकि, थुगुल (पौ ७, १५) थुगुलि (पौ ७) ।

१०) खं छ्वःयात प्राचीन नाटकय् खं छहति धका छ्यलातःगु खनेदु । (गथेकि पौ ३, ७, ११) ।

११) सप्तम्यन्त विभक्ति स खंग्वःया ल्यूने स छ्यलातःगु खनेदु । गथेकि— रंगभूमोस (पौ २) तीर्थस (पौ ४) तिरथस (पौ ५) चित्तस (पौ ५) देरास (पौ ५) मेलास (पौ ६) आदि ।

१२) थौ कन्हय् गुगु थुगु इगु छ्यला च्वंगु खंग्वःयात ह्लापा गुगुनन (पौ ५) थुगुलि (पौ ७) (पौ ९)

१३) थौ कन्हय् मदयाः, बियाः, जुयाः, स्वयाः, वया कयाः खंग्वः छ्यला- वया च्वथाय् ह्लापा याडाव (पौ १२, १५, १७) कियाव (पौ ७) जुयाव (पौ ११) सोयाव (पौ ४, १२) खंग्वः छ्यलातःगु खनेदु ।

१४) थौ कन्हय् खना, वना ह्लाना, मुना, खंग्वः छ्यला वयाः च्वथाय् ह्लापा खण्डा व (पौ ३, ४७) लाडाव (पौ ४) बडाव व (पौ ५, ७, १८) याडाव (पौ ११, १३, १५) मुण्डाव (पौ १६) ह्लाण्डाव (पौ १५)

१५) मतिचा धायमाथाय् प्राचीन नाटकय् खंछि खंग्वः थाय् थसय् छ्यला तःगु खनेदु । गथेकि खंछि (पौ २, ३, ४, ७, ८) आदि ।

१६) प्राचीन नाटकय् र यात ल याना खंग्वः छ्यलाः तःगु खनेदु । गथेकि हालन (पौ १९)

१७) क्षमा खंग्वःयाता खेमा (पौ ८, २१) गृहिणी खंग्वःयात गृहिणी (पौ ६) छम्ह गोक्क (पौ १०) आंछि (आतापति) (पौ १५) बेहनमते (व्यर्थ यायेमते) (पौ १०) खंग्वः छ्यलाः तःगु खनेदु ।

ध्व छधाः प्याखं सफूया सम्पूर्ण कथावस्तुयात ब्वने व थुइके अ.पुक्खं थौकन्हैयागु भाषां प्याखंया मूखं, व नेपाल भाषां च्वयाः तःगु प्राचीन नाटक थीतक ध्वाना सफूया रूपय् पिदने धुवुगु सफूया घलः ल्यूने बियागु दु ।

विद्यार्थीवर्गपिसं व पाठकवर्गपिसं नेपालभाषां च्वयाः तःगु साहित्यिक पत्र पत्रिका व सफुत वरोबर न्याना स्वयेगु याना दिल धाःसा झीगु मातृ भाषा व साहित्य प्रचार व प्रसार जुजु वनी ।

ध्व प्याखं सफूया मन्तव्य च्वयाः बाँलागु सल्लाह बियाः धूगह हनेबहम्ह कविवर श्री सिद्धि चरण श्रेष्ठजु यात नं दुनुगलं पिसं वन्दना दु ।

अथेहे श्व बःचाधंगु नाटक सम्पादन यायेत शिक्षा तथा संस्कृति मन्त्रालय पुरातत्व विभाग राष्ट्रिय अभिलेखालय पाखें प्राप्त जूगुलि उगु अभिलेखालयया प्रमुव श्री बलराम दाम डोतजु व माइको फिल्म शाखाया फासापिन्त नं धन्यवाद व कान्तिपुर प्रिन्टिङ्ग प्रेस, ३० बाहाः, येया सकल पभासापिन्त नं धन्यवाद दु ।

अन्तय श्व नाटक सफू प्रकाशन यायेत आर्थिक स्वाहालि यानाद्युपि दिवंगत जुगाः दीम्ह नांजाःम्ह बाखच्चमि पूर्णदास श्रेष्ठजुया धर्मपत्नी कृष्णा श्रेष्ठ, वय्कया काय्पि अथेहे भौम्ह पद्म कन्या वय्क मरस अर्थ शास्त्र शिक्षण समितिया उ. प्रा. श्री पुष्पा श्रेष्ठ (मरल) सहित सकल ज.पिन्त अपाल सुमाय्दु ।

“साहित्य वयवः” पाखें श्व सफू प्रकाशन यायेगु ज्या जिम्मा काःगुलि उगु साहित्य-वयवःया दूजः पिन्त नं आपालं धन्यवाद दु । सम्पादन यायेगु ज्याय् स्वाहालि याना ब्यूम्ह तःधिम्ह काय्मजु सुवासहर्ष वज्राचार्ययात नं धन्यवाद सहित शुभ-आशिष दु ।

सन्नायक

ने. सं. ११०८ नागपञ्चमी ।

मःघः गबहा, ये ।

पिका पाखें

खप देया अन्तिम नेवाः जुजु रणजित मल्लं चवयाः बिज्याः गु थुगु “षड्दर्शन” छधाः प्याखं सफू छिकपिनिगु न्होने ब्वये ह्य खना तसकं लय्ता वः । थुगु बःचा धंगु छधाः प्याखं सफू त्रिभुवन विश्वविद्यालय पद्मकन्या क्याम्पसया प्राध्यापक भाजु **शान्तहर्ष वज्ज्याचार्य** जु सम्पादन याना बिज्यागु खः । प्याखंच्वमि जुजु रणजित मल्लं झीगु भाषा व साहित्य ख्यलय् छगः जल्ल थिना च्वंगु हीरा थें सदां थिना च्वन । गुम्हसिनं थःगु मां भाषां निगू दर्जनं मयाक तःगु मछि प्राचीन प्याखं सफू चवयाः बिज्याना झी सकसित न्ह्यलं चायेका बिज्यात । उर्कि वसपोलयात झीसं जुमंके धंगु हे वसपोलं चवयाः बिज्याःगु प्रकाशित जुइ धुंकुगु सफू वरोवर न्याना ब्वनेव तिनि झी वसपोलप्रति कृतज्ञ जुइ । मखुला धयागु जूसा झी वसपोलया ऋणी हे जुयाच्वनी ।

थुगु सफू प्रकाशनय् ह्यत् थुगु संसारं विदा कयाः झाःम्ह नेपालभाषा व नेवाली भाषाय् नां जाःम्ह बाखं च्वमि पूर्णदास श्रेष्ठया धर्मपत्नीं कृष्णादेवी श्रेष्ठया जःपिनि पाखें आर्थिक ग्वाहालि प्राप्त जूगुलि थुगु सफू प्रकाशन यायेगु मौका जिमित चूलात । उर्कि दिवंगत जुयाः दीम्ह पूर्णदास श्रेष्ठया चिर शान्ति—कामना यानाच्वना । अथे हे आर्थिक ग्वाहालि याना दीपि वय्कया जःपिन्त जिमिगु पाखें यक्को सुभाय् दु ।

अन्तय् थ्व बःचा धंगु छधाः प्याखं सफुति नेपालभाषा व साहित्यप्रेमी सकल ब्वमिपिन्त आपालं ग्वाहालि जूवनी धंगु आशा याना । थ्वहे क्रमयात न्ह्याका प्राध्यापक भाजु **शान्तहर्ष वज्ज्याचार्य** जु थुजोगु अप्रकाशित महत्वपूर्णगु प्राचीन नाटक साहित्यया ग्रन्थत सम्पादन याना हाकनं हाकनं सफू प्रकाशन यायेगु मौका बियाः बिज्याइ धका दुनुगलं निसें आशा याना च्वना ।

जुजु रणजित मल्लया

संक्षिप्त परिचय

जुजु रणजित मल्ल जुजु जय जितामित्र मल्ल (ने. सं. ७९-८१६) या छय्, जुजु भूपतीन्द्र मल्ल (ने. सं. ८१७-८४२) या काय् अले खप देया दकले लिपायाःम्ह जुजु खः । वसपोल ने. सं. ८२३ स खप देया लाय्कूलिस शुम मुहूर्तल जन्म जुयाः बिज्याःम्ह खः ।

थः अबु भूपतीन्द्र मल्ल स्वर्गवास जुइ धुंकाः वसपोल ने. सं. ८४२ स खप देया राजगद्दी बिज्यात । जुजु रणजित मल्ल तसकं शान्तम्ह व बाँलागु शील स्वभाव दुम्ह जुयाः नं दयाया खानी जुयाः बिज्याःम्ह । उर्कि हे वसपोल-या सुन.प त्वायेगु मनसुवा मदु । सकसितं सन्मित्र भाःपा सद्व्यवहार यानाः बिज्याइम्ह ।

वसपोल बाल्यकालं निसै प्रतिभाशालीम्ह जूगुलि लिपा वसपोल छम्ह तःधंम्ह विद्वान् व नाटककार जुयाः प्रसिद्ध जुयाः बिज्यात । वसपोलं थःगु मातृभाषा नेपालभाषा, मैथिली बंगाली व संस्कृत तःगु मछि भाषां बाँबाँलागु धार्मिक दार्शनिक व सामाजिक छधाः व पूधाः (एकाङ्की व पूर्णाङ्की) प्याखं सफूत निगु दर्जनं मयाक च्वयाः बिज्या गु खनेदु । थःगु राज्य कालय् वसपोलं न्यायपूर्वक शासन यानाः थः समस्त जनतातय्त सुख, शान्ति बियाः बिज्यागु इतिहासय् च्वयाः तःगु दु ।

मिगु पुसाया बाँलागु माः जुया मिगु सि सइ धाइथे वसपोल 'सैमन्तकोपाख्यान', 'विक्रम चरित' आदि तगु मछि प्याखं सफू च्वयाः बिज्याःम्ह भूपतीन्द्र मल्ल जुजुया काय् जूगुलि वसपोलं नं निगु दर्जन मयाक तःगु मछि प्याखं सफू च्वयाः बिज्याये फुगु वसपोलया थगु मातृभाषा व साहित्यप्रति अगाढ अनुराग दुगुया ज्वलन्त दसि खः । थः जुजु जूबले वसपोलं खप देया लाय्कूया दबुलिइ व त्वालय् त्वालय् दयेका तःगु दबुलिइ सांस्कृतिक व

धार्मिक आदि प्याखं इलय् बल्लय् हुइके बियाः नेयाः देया साहित्यकारपिन्त व कलाकारपिन्त यक्वः प्रोत्साहन बियाः बिज्यात । अले थः जनतातयत धार्मिक मनोवृत्तिसं छ्वयाः माक्व मनोरञ्जन नं बियाबाज्यात । थुलि जक मखु, वसपोलं ने. सं. ८४२ स थ गु नां कियाः मुद्रा प्रचलनय् ह्येगु ज्यां निसे कयाः ने. सं. ८४७ स बाकुपति नारायणया मन्दिरं जीर्णोद्धार याना बिज्यागु, ने. सं. ८५० स नगाडा बाजं निगः व ने. सं. ८५७ स तःगोगु गं छगः लायकूलिइ स्थापना यानाः बिज्यागु, ने. सं. ८७४ स श्री तुलजा-भवानीया मन्दिर व लायकूया ध्वाखा लुं सियाः कलापूर्ण याना दय्के ब्यूगु श्री ३ वाराही देवीयत लुंया पतासि व केतकी स्वां छायाः बिज्यागु, ने. सं. ८८० स श्री तुलजाभवानीयात स्वसः (३००) तोलाया लुंया सिंहासन दयेका छाना बिज्यागु आदि तःतःधंगु सुधार व कीर्तितयेगु ज्या यक्वः यक्वः यानाः बिज्यागु दु ।

विद्वान्, नाटककार व सुधारवादी जुजु रणजित मल्लयात ने. सं. ८५० स येँ, यल व गोरखाया जुजुपि स्वम्हं मिले जुयाः अनेक तरहनं दुःख बीगु स्वत । थः शत्रुयत् छम्ह छम्ह दत्तले थःगु पराक्रमं ख्यानाः छ्वये धुसेलि हाकनं थः प्रजातयेत ह्लातिइ कयाः राज्ययागु सीकाः यल देया तत्कालीन खुम्ह प्रधान काजीपिसं जुजु रणजित मल्लयात थ गु देशय् जुजु याये यंकल । अयेसां वसपोलयागु व्यवहार धाःसा यलया खुम्ह प्रधानकाजीपिन्त मयोगु जुगचवन । उकि जुजु रणजित मल्ल यल देशय् दछि हे जुजु जुइम खंक वसपोल शखमूलय् स्नान याः बिज्यागु मौका लाकाः थुपि खुम्ह काजीपिसं वसपोलयात शंखमूलया घाटं खपदेशय् लिना छ्वत । थुमिगु बांमलागु व्यवहारं जुजु रणजित मल्लया तसकं नुगलय् स्यात ।

छुं दिन लिपा श्री ५ पृथ्वी नारायण शाह जुजुं उपत्यकायाः मल्ल जुजुपिनिगु आनी, बानी, सकतां सीकाः ने. सं. ८८८ अनन्त चतुर्दशी इन्द्र-जात्राया मौका लाका येँदेयात प्यखेरं घेराय् तयाः आक्रमण याना जुजु जयप्रकाश मल्लया गद्दीस श्री पृथ्वी नारायण शाह चवन । अले येँया जुजु जयप्रकाश मल्लया छुं सीप चले मजुयाः तलेजु देगलय् सू वन । अन नं पृथ्वी नारायण शाहया फौजं ल्यू वंबलय् जुजु जयप्रकाश मल्ल यलयाम्ह जुजु तेजनरसिंह मल्लया शरणय् वन । अले यलय् नं श्री ५ पृथ्वी नारायण शाहं आक्रमण याःगुलि यलयाम्ह जुजु तेजनरसिंह मल्ल व येँया जुजु जयप्रकाश मल्ल थःगु ज्यानया आशा मखंगुलि खपदेशया जुजु रणजित मल्लया थाय् शरण काः वन । वसपोलं थःगु शरणय् वःपिं येँ व यलया जुजुपिन्त करुणाद्रं हृदयं शरण

कथाः विज्यात । जुजु रणजित मल्लया मध्याःपि ह्यम्ह कायपिङ्गु शंमलःगु
 व्यवहारं याना श्री ५ पृथ्वी नारायण शाह ने. सं. ८९० मार्ग हिास ख्वप
 देयात त्याकाः स्महं मल्ल जुजुपिन्त विजयी श्री ५ पृथ्वी नारायण शाहं
 अन्तिम इच्छा छु छु दु धकाः न्यवल्य् येया घाइतेम्ह जुजु जयप्रकाश मल्ल
 थः आर्यघाट्य् वनेगु इच्छा प्रकट यात, यलया जुजु तेज नरतिह मल्लं छु
 इच्छा प्रकट मयासे सुक च्वंगुलि वइत ख्वप देया लक्ष्मीपुर्य् आजन्म कैदया
 सजाय बिल । अले बुराम्ह व सोझाग्ह जुजु रणजित मल्लं थः काशीवास
 वनेगु इच्छा प्रकट यानाः विज्याःगुलि थः त्वाय् बौवा नातां वसपोलयात
 श्री ५ पृथ्वी नारायण शाहं ख्वप देया छगु इलाकाय् राज्य दावेगु आग्रह यात
 तर स्वाभिमान्नी जुजु रणजित मल्लं राज्य चले यायेगु इच्छा याना विमज्याः
 गुलि वसपोलया इच्छा मुतादिक काशीतुं छ्वयाः बिज्यात ।

छत्वाः खँ

जीवन व जगत्यात झीसं सफल यायेगु उपाय झी पुर्खापिसं झीत वयना वगु दु । थ्व हे आलोक अर्थात् दर्शनयात उलाः झीपि मुक्तियागु लंपुइ न्ह्यचिलेमाः ।

थ्व हे खँयात कयाः थ्व “पङ् दर्शन ” नाटक निर्माण जूगु खनेदु । जुगु रणजित मल्लं थये हे गहन विषययात नं नाटकीय रूप् पिकयाः थःगु प्रबुद्ध नुगःयागु दसु त्वःता थकुगु थ्व नाटक खः ।

महाद्यः व पार्वती अर्थात् चैतन्य व प्रकृतियागु थ्व लीला हे श्रृष्टि खः । हरिद्वार, रामेश्वर व द्वारिका उपासनाया क्षेत्र खः ।

उकिं अन वना झीगु कर्मयात शुद्ध व पूर्णयाना जीवन मुक्तियागु लंय् लीगु थुकियागु मू सन्देश खः ।

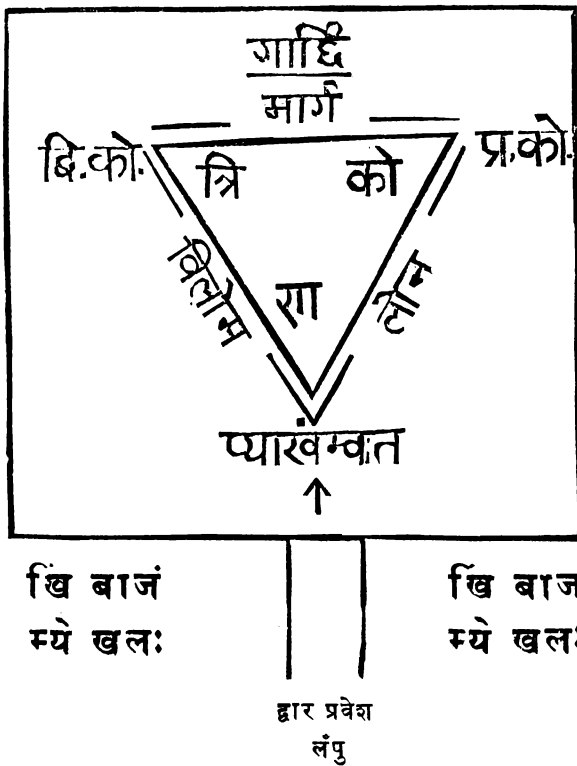
सांख्य, न्याय आदि “पङ्-दर्शन” यात प्रतीकया रूप् हयाः उक्तियागु व्याख्या यायेगु थ्व नाटकया कुतः खः ।

नेपाःयागु सांस्कृतिक उच्चता न्ह्यव्वयेगुयात थ्व नाटक परम्परा-यात दुवालाः स्वयेगु छगू गहन जिम्मेवारी खः ।

सह प्राध्यापक शान्तहर्ष वज्राचार्यजुं थ्व नाटकयागु विषये गहन अध्ययन यानाः थःगु मन्तव्य सहित प्रकाशयाना दीगु खँ प्रशंसनीय जू ।

अन्तय् थ्व “पङ् दर्शन” छधाः प्याखं सफू नेपालभाषाया साहित्य अध्ययन याइपि साहित्य प्रेमीपिन्त व छात्र छात्रापिन्त नं आपालं ग्वाहालि जूवनी धंगु आशा याना । थुजागु पिकायेमानीगु महत्वपूर्णगु मल्लकालया नाटक सफूत हाकनं हाकनं प्रा. शान्तहर्ष वज्राचार्यजुं सम्पादन यायेगु ज्या न्ह्याकां तू वनी धका आशायाना च्वना ।

पुलांगु प्याखं दबूया किपाः—
नृत्यमण्डप (दबू)

प्राचीन प्याखं व आधुनिक प्याखंया भिन्नता

- १) प्राचीन प्याखंया भाषा आधुनिक प्याखंया भाषार्थे सरल मजू खंयःया अर्थ थुइकेत थाकुया चवनी ।
- २) प्राचीन प्याखनय् प्याखं शुरु याधोन्हो इष्ट देवताया स्तुति घानाः तःगु दइ । अथेहे पूधाः प्याखनय् जूसा नान्दीगीत, पुष्पाञ्जली श्लोक, देशवर्णना व राजवर्णना सूत्रधारं व नटी पाखें याका तःगु दइ, तर, आधुनिक प्याखनय् थथे छुं दइमखु, प्याखं शुरु याये न्ह्यो थाय्या दृश्य व्वयाः प्याखंया कथावस्तुयात कयाः प्याखंम्बःत पाखें खंल्लाःवल्हाः याका त गु दइ ।
- ३) प्राचीन प्याखनय् शास्त्रीय विधिकथं प्यकूला गु दबू दुन्य त्रिकोण (स्वकूलागु) दुगु चि वयनाः लोममार्ग जुयाःवयाः त्रिकोणया जवःकू (प्रकोण) घ खबः कू (द्विकोण) स चवना प्याखंम्बःतयसं खं ल्लाका तःगु दइ, अले विलोम जुयाः दबूलि प्याहाँ वइगु वयना त गु दइ । तर आधुनिक प्याखनय् थथे मजुसे प्याखं दबूलिइ वयाः प्याखंम्बःतयसं खं ल्लाका त गु दइ ।
- ४) प्राचीन प्याखनय् झाक व तिप पंय्ताया बोलि वियाः तगु दइ । झाक दैत्य व राकसतय् निति व छुं ममि जुइबलय् पुइगु पंय्ताया बोलि अले तिप घइगु छःपिनि निति मिगु ज्या खंय् पुइगु पंय्ताया बोलि । तर आधुनिक प्याखनय् थथे छुं दइमखु ।
- ५) प्राचीन प्याखं विशेषयाना अप्वः धार्मिक हे जुइ । अले कथावस्तुनं धार्मिक पाखें सललल न्ह्याकाः तःगु दइ । तर आधुनिक प्याखं विशेषयाना सामाजिक हे जुयाः चवनी ।
- ६) प्राचीन प्याखनय् दबुलिइ व्वइगु दृश्य पुलांगु पहलं वयना तःगु दइ,

तर आधुनिक प्याखनय् दबूलिइ ब्वइगु दृश्य सकतां आधुनिक हे खने दइ च्वनी ।

- ७) प्राचीन प्याखनय् प्याखंम्वःतयगु वेशभूषा, तिसा, वसः छायेपगु ज्वलं सकतां पुलांगु पहःयागु खने दइ, तर आधुनिक प्याखनय् जूसा वेशभूषा, तिसा, वसः सकतां आधुनिक पहः यागु हे खने दइ च्वनी ।
- ८) प्राचीन प्याखनय् (पूधाः प्याखनय्) सूत्रधार व नटी पाखें पुष्पाञ्जली, देशवर्णना व राजवर्णना याके धुंका छसिकथं निसें प्याखंम्वःतयसं थःगु परिचय थःमहंतुं इलोक वा खंल्लाःबल्लाःया भाषां बिया तःगु दइ, तर आधुनिक प्याखनय् थथे परिचय बिया तःगु दइ मखु ।
- ९) प्राचीन प्याखनय् प्याखंम्वःतयसं अभिनय् याइगु व खंल्लाःइगु पुलांपहलं जक याका तःगु दइ, तर आधुनिक प्याखनय् जूसा अभिनय व खंल्लाःबल्लाः न्हू पहलं याका तःइ ।
- १०) प्राचीन प्याखनय् प्याखंया अन्तिमय् प्याखंम्वःतपाखें इष्टदेवताया प्रार्थना याकाः अले आरती याना प्याखं ववचायेकौ, तर आधुनिक प्याखनय् थथे यानाः तःगु दइमखु ।

“षड्दर्शन” छत्राः प्याखनय् छयलातःगु

(सांकेतिक शब्दया अर्थ)

नान्दी म्ये — म्ये हालिपिसं छःयागुः विषययातः कयः हालीगु म्ये ।

नान्दी — नट [पुरुष] नटी [स्त्री]

मेपु — म्येयागु संख्या

लु — दृश्य ।

निस्सार — प्याखंम्व त दबुलि प्याहाँ वनेगु ।

पैसार — ” दबुलिइ वयेगु ।

तीपं — ” थःगु थासं दुन्य वनेगु ।

दव दुं — ” दबुलि दुन्य वनेगु ।

दव पिं — ” दबुलि पिन्य वनेगु ।

दव पिं — ” ” ” ”

तिपं दुं — ” थःगु थासं दुन्य वनेगु ।

तिपं पिं — ” थःगु थासं पिन्य वनेगु ।

परि दुं — थःगु परिवारं दुन्य ।

परि पिं — थःगु परिवारं पिन्य ।

प्र. को. — प्रकोण— (दबूया जः पाखेयागु कुं)

द्विको — द्विकोण— (दबूया खः पाखेयागु कुं ।)

गायनं दुं — प्याखंम्वःत म्ये हालाः दबुलि दुन्य वनेगु ।

गायनं पिं — प्याखंम्वःत म्ये हालाः दबुलि पिन्य वनेगु ।

दण्डक — प्याखंम्वःत इबलि वयाः म्येया भाषां छुं धायेगु ।

“षड्दर्शन” छधाः प्याखंया

प्याखंम्बःत

मिजंपिः-

महादेव - छः पिनि नं छः ।

केशबानन्द - छम्ह ब्रम्हचारी ।

अचिन्त्य भारथी - छम्ह नांजाःम्ह ।
योगी

विनयसुन्दर } व्यापारी पासापि ।
भावसुन्दर }

शिवभक्त राय - महाद्यः या परम भक्त छम्ह किराती जुजु ।

संगम ऐया } तीर्थया पासापि ।
वसु ऐया }

ज्ञाननाथ - छम्ह कनफट्टा योगी ।

अतीम - छम्ह फकीर ।

मिसापिः-

गंगा - पार्वती (महाद्यः या कला) : ।

प्रेमावती - अचिन्त्य भारथीया कलाः ।

गुणनयणी } शिवभक्त रायया कलाःपि ।
मृगनयनी }

छाधाः प्याखं

षड् दर्शन (कथा) नाटक

श्री ३ नृत्यनाथाय नमः ।

[नान्दीमे]

अमर अम.मा/माल्लव/चो/

नमलपे सानंद नटेश ॥ध्रु॥

जयजय त्रिभुवननाथ दयालं, (मेपु १)

याहुनेमंगल रणजितन लहात ॥

[महादेव गंगा. प्रवेश]

नायसु. मा । वसन्त । चो. ।

परवेशयाय धनि नटनया थास

सुरनर मुनिगणयात जिके आस ॥

गंगा सहित बया देव महेश ।

ल्हाकम्हन श्री रणजित रसिक नरेश ॥

(मेपु २)

महा— अहो गंगाजि ! वचन डेडो ।

गंगा— ईश्वर ! आज्ञा दयकिने ।

[महाः श्लोकः]

महेश्वर लोकनाथ गंगाया प्राण वल्लभ ।
संसारया पालना याडा नृत्य भूमी वया थनी ॥

महा- अये गंगा ! थथिड्हा त्रैलोक्यनाथ महादेव जि ।

गंगा- ईश्वर ! सत्य आज्ञा ।

गंगा- अहो जगदीश्वर ! जि विनती डेहुने ।

महा- गंगा ! हाव ।

[गंगा श्लोकः]

पतिव्रता मती जुया रति कला अती सया ।

महेश मान्य जी दया नृत्य भूमि थनी वया ॥

गंगा- अहो ईश्वर ! थथिड्हा छलपोल सदा सी गंगा जि ।

महा- प्रियतमा ! छन खवथे त्हाक ।

महा- अहो प्रियतमा ! थ्व रंगभूमीस खच्छि विश्रामयाय ।

गंगा- प्राणनाथ ! जि वखे ।

[विश्राम]

महा- अहो सुन्दरी ! कैलास वनेनु यो ।

गंगा- जगदीश्वर ! विज्याहुने ।

[महा. गंगा निस्सार]

मुनु २ मा । काफी । चो ।

नुयो वने मोहिनि थनि कैलास, सुरगण दकोसेनयात जिके आस ॥

(मेपु ३) [प्रको]

महा- अहो प्रिये ! कैलास वनेनु यो ।

गंगा- त्रैलोक्यनाथ ! विज्याहुने ।

[द्विको]

गंगा- अहो ईश्वर ! ननानं विज्याहुने ।

महा- जिवखे नुयो ।

गंगा- जगदीश्वर ! विज्याहुने ।

[महा गंगातीर्ष]

[प्रको]

महा- अहो सुन्दरी ! कैलास वनेनु यो ।

गंगा- जगदीश्वर ! विज्याहुने ।

[द्विको]

गंगा- अहो जगदीश्वर ! तत्कारण बिज्याहुने ।

महा- जिवखेनु यो ।

महा- अहो प्रियतमा ! कैलास पर्वत थेनो । खच्छ विश्राम याय ।

गंगा- नाथ ! जिवखे ।

[विश्राम]

महा- अहो प्रियतमा ! छन रुप, यौवन खडान कामवानन पीडा
जुलो ! जिखं छहति डे ड ।

गंगा- प्राणेश्वर ! जिन छु धाय ।

[महादेवोक्ति श्रृंगार]

सुनुहे वालोमा । नटवेहाङ्गरा । चो ।

ड ड हे थनि आव जिवचन प्राण ।

प्रभो धबल चंद्रमा पिरितु याव भीड शील शोमाव ।

नृपति मुकुटमणि ह्लास रणजित तिरिया प्रभु हीत ।

(मेपु ४)

महा- अहो प्रियतमा ! छछन चातुरी कला गुलितो ल्हाय ।

गंगा- अहो प्राणेश्वर ! जी विनितो डे हुने ।

महा- प्रियतमा ! ल्हाव ।

[गंगोक्ति श्रृंगार]

मंजी. मा । सारंगी । चौ ।

डे हुने प्राण आधार प्रभु ॥ धु ॥

अवला जि तिरिजाति रस बिय मफया छिसन ।

जित यायां हुने पराण पिरिति बिओ दान मदुछि ओ गनड समान ।
 छलपोल लोक गति भुवन सम खडा ।
 पुरुष पुण्यन छिलाडा जिवन आधार ।
 महिमा अपार रणजित पितल श्व सार ॥

(मेगु ५)

गंगा- अहो प्राणेश्वर ! जि अवला क्षमा याड बिज्याय माल ।
 महा- अहो प्रियतमा ! थन खच्छि विश्रामयाय ।
 गंगा- प्राणनाथ ! जि अव खे ।

[विश्राम]

महा- अहो गंगा ! हरिद्वार तीर्थ वनेनु यो ।
 गंगा- ईश्वर ! बिज्याहुने ।

[महा-गंगा ! हरिद्वार वने । तीपं० पिं०]

[प्रको]

महा- अहो गंगा ! हरिद्वार वनेनु यो ।
 गंगा- ईश्वर ! बिज्याहुने । [द्विको]
 गंगा- अहो त्रैलोक्यनाथ ! ननानं बिज्याहुने ।
 महा- प्रियो ! जिवखेनु यो ।

(लु २)

[हरिद्वार विष्णुमूर्ति तय]

[महा गंगा तीपं दु] [प्रको]

महा- अहो गंगा ! हरिद्वार वनेनु यो ।
 गंगा- प्राणेश्वर ! बिज्याहुने । [द्विको]
 गंगा- अहो प्राणेश्वर ! ननानं बिज्याहुने ।
 महा- जिवखेनु यो ।
 महा- अहो प्रिये ! आव हरिद्वार येनो । श्व तीर्थस स्नानदि याये ।
 गंगा- ईश्वर ! जिवखे ।

[स्नानयाय]

महा- अहो प्रिये ! श्व तीर्थया शोभा सौयाव खच्छि विश्राम याय
 गंगा- नाथ ! जिवखे । [विश्राम]

महा- अहो प्रियतमा ! आव अन्तर्द्वान याय ।

गंगा- ईश्वर ! जिवहे ।

[महा गंगा अन्तर्द्वान दधुं तीर्थं पि]

[केशवानन्द ब्रम्हचोरी पैसार]

रघुवर प्रदामा । आसावली । प्र ।

हरिद्वार तिरथस जप तपयाय जि वडाव ।

हरिचरण चितस भाव वने मन् केवलन आव ॥

(मेपु ६) ॥ [प्रको]

केश- आव जी हरिद्वार स्नान यात वने ।

[द्विको]

केश- जितत्कारण वने ।

केश- आव जि हरिद्वार तीर्थ वने । स्नान संध्या याय ।

[स्नानादि बाय]

केश- आव जित तपस्या याय ।

[केशतीर्थया दो तपस्यायाय]

[केश० हरिद्वार सुद्धा गायनं पि,]

चलोरे २ मा. । पहडिया । प्र. ।

[अचिन्त्य भारथी, प्रेमावती स्त्री पैसार]

बनेनु २ थनि देरास ननान ॥धु॥

धंधान ओतोजन मयाकाल गुगुलन ।

हरिपद लाय सूजनया सार ।

(मेपु ७) [प्रको]

अचि- अहो प्रेमावती ! थव देरा वनेनु यो ।

प्रेमा- नाथ ! बिज्याहुने ।

[द्वि को]

प्रेमा- अहो नाथ ! तुरन्त विज्या हुने ।

अचि- जिवखे नुयो ।

अचि- अहो प्रेमावती ! आव थव देर ! थेनो । क्षणकाल विश्राम याय ।

प्रेमा- भारथेन्द्र ! जिवखे ॥

[विश्राम]

अचि- अहो प्रियतमा ! विना तीर्थ भ्रमणन अतीथया मुक्त पद मदु ।

थव कुंमया मेलास हरिद्वार वनेनु यो ।

प्रेमा- स्वामी ! अति उत्तम ॥

[अचि. प्रेमा. तीर्थ. पिं]

[प्र को]

अचि- अहो प्रेमावती ! तीर्थ भ्रमणयात वनेनु यो ॥

प्रेमा- भारथेन्द्र ! विज्य हुने ।

(द्वि को)

प्रेमा- अहो स्वामि ! तत्कारण विज्याहुने ॥

अचि- गृहणी ! नुयो ।

(लु ३)

(विनय सुन्दर, भावसुन्दर, सेवडा दवं दुं)

(द्वि को)

विन- अहो भाव सुन्दर ! थव स्थान वनेनु ।

भाव- विनय सुन्दर ! जिवखे नुयो ।

(द्वि को)

भाव- अहो विनय सुन्दर ! अविलम्बन नुयो ।

विन- भाव सुन्दर ! नुयो ।

विन- अहो भाव सुन्दर ! आव थव स्थान थेनो, क्षणकाल विश्राम याय ।

भाव- विनय सुन्दर ! जिवखे ॥

(विश्राम)

बिन- अहो भाव सुन्दर ! श्री गुरुया प्रसादन मन्त्रार्थ निपुन जुलो,
आव नानातीर्थ वडाव योग धारणा यात वनेनु यो ॥
भाव- बिनय सुन्दर ! जि मनसं थुगुल इच्छा नुयो ॥

[बिन. भाव. सेवडा निस्सार]

आज्ञादि धा. मा ॥ कोटा चं ॥ नाट ॥ख॥

आज्ञा बिलो गुरुवर मन्त्र निपुन थुगुलि चित्तसे प्रकाश याय धुनो ॥

(मेपु ८) (प्रको)

बिन- अहो भाव सुन्दर ! हरिद्वार वनेनु यो ॥
भाव- बिनय सुन्दर ! जिवखे नु यो ॥

(द्विको)

भाव- अहो मायी ! तत्कारणनु यो ॥
बिन- भावसुन्दर ! बुयो ॥

(लु ४)

(शिवभक्त राय, गुणनयनी, मृगनयनी, किरात तोपं दु)

(प्रको)

शिव- अहो गुणनयनी ! मृगनयनी ! थव मन्दिर वनेनु यो ।
उमे- नाथ ! जिवखेनु यो ॥

(द्विको)

उमे- अहो प्राणनाथ ! बिलम्ब छाय ॥
शिव- प्राणपियारो ! नु यो ॥
शिव- अहो गुणनयनी ! मृगनयनी ! आव थव मन्दिर येनो खच्छि
विश्राम याख ॥
उमे- नाथ ! जिवखे ॥

(विश्राम)

शिव- अहो प्रियतमा ! छमिसन येन खानन कयाव जि चित्त भ्रमण
जुलो, खं छहति डेडो ॥
उमे- प्राणवल्लभ ! जिमिसेन छु धाय ॥

(शिवभक्त रायोक्ति श्रृंगार)

जिम्न भग्नजुल. मा । सारंगी । चो ।

सुन्दरि बचन डेड आव ॥धु॥
चतकड खे खडाव मदन मिच्छोल ।
सलन झगल वेल सोसे मिखा गोल ॥
सुथीरण चोडमदु यौवनया सार ।
मते मले छोये मन रणजित ल्हाल ॥

(मेपु ६)

शिव- अहो प्राणवल्लभा ! छमिस रसिक भाव गुलितो ल्हाय ।
उभे- अहो प्राण आधार ! जि पनि छि चरणया अधीन मन तयाव
विनती डे हुने ॥
शिव- मन मोहिनी ! ल्हाव ॥

(गुणानयण्यायुक्ति श्रृंगार)

यावरस. मा । सारंगी । चो ।

प्रभु छिन डे हुने पराण ॥धु॥
तिव जिके चरण मन बोध विओ जिथि इनछि छु रसथाय ।
वयस जि दु मखीन काम भावनस यानि मन आनंद विल हाय ॥
तिरिगति पुरुष अधिक परसमणि शीतल जि जुल मिथि थाव ।
गिरिन्द्र धरणिपति रणजित रनपति ल्हाल तिरिया उगुति भाव ॥

(मेपु १०)

उभे- अये प्राणनाथ ! जि पनि रसिक चातुरी मसया खेमा यायमाल ।
शिव- अहो प्रियतमा ! थन खच्छि विश्राम याय ॥
उभे- नाथ ! जिवखे ॥

(विश्राम)

शिव- अहो गुण नयनी ! मूगनयनी ! आव दुहानि वने ॥
उभे- नाथ ! जिवखे ॥

[शिवभक्तादि परि. पि.]

(लु ५)

(रामेश्वर समुद्र तय)

(वसु. ऐया संगम, ऐया, जंगम दव, दुं)

(प्र.को.)

वसु- ऐया, संगम ! रामेश्वर दर्शन याय यो ग्यं ॥

संग- वसु, ऐयां अति उत्तम ॥

(द्वि. को)

संग- वसु, ऐया ! विलम्बन ते ॥

वसु- संगम ऐया ! युक्त ॥

वसु- संगम ऐया ! रामेश्वर धेनो, मुहूर्त्तकाल विश्राम याय ॥

संग- ऐया ! उत्तम ॥

(विश्राम)

वसु- संगम ऐया ! स्नानादि याय ॥

संग- वसु ऐया ! उत्तम ॥

[स्नानादि याय]

वसु- संगम ऐया ! रामेश्वर पूजा याय ॥

संग- वसु ऐया ! सभा वचन ॥

(रामेश्वर पूजा तीर्ष)

(स्तुतिश्लोकः)

छलपोल शरणं जिमि गति छिकेनं ।

रामेश्वर चरणं पूजनतु यायनं ॥

छिगु पाद योग नं लायमफु सरणं ।

मुक्ति भुक्ति प्रसनं जुयमाल ननानं ॥

उभौ- जगदीश्वर ! जिमिसं कोटि २ प्रणाम ॥

वसु- संगम ऐया ! नाना तीर्थ भ्रमणया समय जुलो ॥

संग- वसु ऐया ! जी मनसं थुगुलि ।

(वसु, संग, हरिद्वार वने निस्सार)

ऐयादेवेरु. मा । जाजयन्ती ।ल।

ऐया संगम नुयो २ द्वारिका २ तीरथ वने वने आव ॥ धु ॥

ध्यान योग करम मनस तयाव । अनेक हर्ष हरष याय थनि थनि भाव ॥

(मेपु ११) (प्र.को)

वसु- संगम ऐया ! हरिद्वार वने ॥

संग- वसु ऐया ! नु ॥

(द्विको.)

संग- वसु ऐया ! तत्कारण नु ॥

वसु- संगम ऐया ! उत्तम ॥

(लु ६)

[केशवानन्द हरिद्वार शुद्धा गायनं दुं]

[अचिन्त्य, प्रेमा शृङ्गारभाव पैसार]

धनमदु ज्याथ. मा । धनाश्री । चो ।

करमफलन लाडा छथिङ मोहिनी प्राण तिव ।

जिके रति भाव यौवनया सार दको वेहन मने धन आव ॥

रसिक भाव ति प्रभुलयात सरस बिल थुगु गुण ।

लिथुन कतीव तरुणीया सारस मुडाव तया जिव फीच ।

(मेपु १२) (प्र को)

अचि- अहो प्रियतमा ! छथिङ हृदयवल्लभा गोवकं मदु ॥

प्रेमा- अहो प्राणेश्वर ! सोझ चित्त जि विनति डे ड ॥

अचि- हृदय वल्लभा ! ह्लाव ॥

(द्विको)

प्रेमा- अहो नाथ ! भाव विहीन अवला जि क्रोध मतेव तत्कारण
बिज्या हुने ॥

अचि- प्रेमावती ! जिवखे नु यो ॥

अचि- अहो प्रेमावती ! आव हरिद्वार थेनो । स्नानदि याडाव विन्दु
माधवया दर्शन याय ॥

प्रेमा- नाथ ! अस्ति उत्तम ॥

[स्नानादियाय तोपं]

उभौ- हे विन्दु माधव ! मनसा कर्मणान प्रणाम ॥

अचि- अहो प्रेमावती ! श्व हरिद्वारया मेलास स्नान याय । अवसर
मजुव तोले श्री विन्दु माधवया ध्यान याडाव चोने ॥

प्रेमा- नाथ ! जिवखे ॥

[अचिं, प्रेमा छखेसं विश्राम]

[विनयादि दव दुं]

(प्र. को)

यिन- अहो भाव सुन्दर ! हरिद्वार वनेनु ॥

भाव- विनय सुन्दर ! जिवखे ॥

[द्विको]

भाव- अहो विनय सुन्दर ! तुरन्त नु ॥

विन- भाव सुन्दर ! नु यो ॥

विन- अहो भाव सुन्दर ! आव हरिद्वार थेनो स्नानादि याय ॥

भाव- विनय सुन्दर ! जिवखे ॥

[स्नानयाय]

[विन्दुमाधव पूजा तीपं]

उभौ- विन अहो भाव सुन्दर ! आव श्री विन्दु माधवया ध्यान याय ॥

भाव- विनय सुन्दर ! जिवखे ॥

[छखे विश्राम]

[केशवानन्दादि हरिद्वार सुद्धा गायनं पिं.]

[शिवभक्तादिपरि दुं]

शिव- गुणनयनी मृगनयनी ! जि मनस अत्यन्त विरक्त जुयाव वलो ।
वचन छहति डेड ॥

उभौ- प्राणनाथ ! आज्ञा दयकिने ॥

[शिवभक्त रायोक्ति दण्डक]

योगी जीवन. मा । माल्लव । प्र ।

मोगी थीरन मचोडा ॥ धु ॥
विधाता विमुख जुल थथिड हवाल ।
सन्तति विनान जिन गथे हने काल ॥
सफल दूर ओन दूरजन उपहास ।
ल्हाल रणजित नृप सुजनया आस ॥

(मेपु १३)

[मे भासा]

शिव- अहो किरातिनी पनि ! विना सन्तानन जन्मान्तर व्यर्थ जुलो,
छु उपाय याय ॥
उभौ- अहो ! मन तयाव विनती डे हुने ॥
शिव- स्त्री गण ! ल्हाव ॥

[गुणनयण्या द्युक्ति दण्डक]

पिभा विभूहैलो. मा । भय्यारि । चो ।

प्रभु च्छिन मनतसें डे हुने विनति नेम्हास ॥ धु ॥
शिवपद तपसार यायनु भजन थुगुलिस तिव छिन मन ।
इह लोक परलोक सफल तुनाव ल्हाल रणजितसन आव ॥

(मेपु १४)

[मे भासा]

उभौ- अहो नाथ ! भ्रमन चिन्तन परलोकार्थ महु, हरिद्वार वडाव
चित्त स्थिरण तपस्या यात वनेनु यो ॥
शिव- सुन्दर ! जिवखे ॥
शिव- अहो सुन्दरी पनि ! तीर्थ स्नान वनेनु यो ॥
उभौ- नाथ ! बिज्याहुने ॥

[शिवभक्तादि तीर्पं पिं]

[प्र. को]

शिव- अहो स्त्रीगण ! हरिद्वार वनेनु यो ॥

[द्विको]

उभो- अहो प्रभु ! विलम्ब छाये ॥

शिव- जिवखे नुयो ॥

(लु ७)

[हिगुराज भवानी तय]

[ज्ञाननाथ कनफट्टा दव दुं]

(प्रको)

ज्ञान- अहो योगीन्द्र गुरुनाथ ! जी आदेश ॥

[श्रृंगी पुयाव वास भोक पुय]

(द्विको)

ज्ञान- अहो श्री मत्सेन्द्रनाथ ! सास्टाङ्ग आदेश ॥

[श्रृंगी पुयाव भोक पूय]

ज्ञान- हिगुराज भवानी पहुचय जुलो ॥ योगाभ्यास याडाव विश्राम
याय ॥

अहो ईश्वरी ! छलपोलस चरणस प्रणाम ॥

[श्रृंगी पुय रीत छाये]

ज्ञान- आव जि हरिद्वार वने ।

[ज्ञान नाथ निस्सार]

आपंचारो. मा । आसावरी । प्र ।

आव जिन याय सनान पवित्र जलन ॥धु॥

गोरषनाथया जाप एकचित्तन याय ।

भुक्ति मुक्ति पद ज्ञान अन जिन लाय ॥

(मेपु १५) [प्रको]

ज्ञान- आव जि पवित्र जलन स्नानयात वने ॥

(द्विको)

ज्ञान- जि तत्कारण वने ॥

(लु ८)

[केशवानन्दी हरिद्वार सुद्धा गायनं दुं]

[वसु ऐया दव दुं] [छकुन पोचकं ज्ञाननाथ दुं]

[प्रको]

वसु- संगम ऐया ! हरिद्वार तीर्थ वने ॥

संग- वसु ऐया ! अति उत्तम ॥

ज्ञान- आव जि हरिद्वार वने ॥

[द्विको]

संग- वसु ऐया ! तुरन्तन नुयो ॥

वसु- जिवखे नुयो ॥

ज्ञान- जि तत्कारण वने ॥

वसु- संगम ऐया ! आव हरिद्वार थेनो, स्नानादि याय ॥

[स्नानदि याय]

[वसु-संग ज्ञान छखेसं विश्राम]

[अतिथह सोही पैसार]

मदफकीर. मा । कान्हरा ।चो ।

अतीम फकीर जी नाम गंगा ३ स्नानभिं ।

दर्शन ३ स्पर्शनयाय भलाना अन मुक्ति लाय ननानं योगंगुप्त ॥

(मेपु १६) (प्रको)

अती- आव जि हरिद्वार तीर्थ स्नान यात वने ॥

[द्विको]

अती- जी तत्कारण वने ।

अती- थ्व तीर्थ थेनो' स्नानादि याडाव छगुन दिगस विश्राम याय ॥

[स्नान याडाव छखे विश्राम] [केशवानन्द दाडाव घाय]

केश- अहो समस्त अती ! थनि हरिद्वारया कुंभया मेला जुलो,
थुगुलि पर्वकालस मुक्तिपद लख मिमित्तिन स्नानादि याव
जिन भण्डारा विय ॥

सर्व- ब्रम्हचारी ! अति उत्तम ॥

[स्नान थायत ओड बेलस संन्यासीन धालो]

अचि- अहो समस्त अतीथ ! स्थानस संन्यासी चिनरन मेवन न्हपा याव
मदु ॥

अतीम- अहो संन्यासी ! समस्त अतीथया श्रेष्ठ जाती जि पनि थुका
छमिस अक्कार न्हपा मदु ॥

अचि- अहो सोसोफी ! छन छगुमानन थुगुल खँ लहाडा थथे चूर्ण-
याव वचन डे डो ॥

अतीम- संन्यासीं लहाव ॥

[संन्यासी सोफी युद्ध]

धूलमूल. मा । सोरथ । चो ।

लोभि सोफी छन अहंकार छाय ।

तयमते छनजिन आस बारवार याडाव ।

आट पिकाके छोयते यमपुर वास ॥

शूर मखु छन गुपान छुबाय, ।

तुरन्तन फजिहित याव ।

संन्यास भेषन चाव मखु छन चतफुड जटन छ स्याय ॥

(मेपु १७)

[अर्चित वध]

[सालीक तय]

प्रेमा- हरि २ स्वामी विनान गथे धैर्यत याव ॥

[प्रेमावत्यूक्ति विलाप]

ओलो २ मा । भय्यारी । ए ।

विधाता विमुख जुलो थथिङ हवाल ।
पापिया करम मफुतो हन गथे काल ॥
लुमनि २ गिरि वचिव थे भार ल्हाल ।
नृप जय रणजित छम्ह सार ॥

(मेपु १८)

केशवानं- अहो संन्यासिनी ! देवाधीनन जुयमाल गुलिजुल धैर्ययाया ।

[प्रेमा, शान्ति तीपं, दथुं, पिं]

केश- अहो अतीथ पति ! थुगुलि उपद्र वन समस्त ज्ञान भ्रष्ट
जुयुव गंगा स्नान याय ॥
सर्वे- ब्रम्हचारी ! जिवखे ॥

[सर्वे स्नानयाय]

केश- अहो अतीथ पनि ! थ्व मण्डारा काव ॥
सर्वे ब्रम्हचारी ! जिवखे ।

[भोज सामग्री विय]

[सर्वे भोजन याय]

सर्वे- अहो ब्रम्हचारी ! जो छन दयान तृप्त भोजन याय धुर्यो
आव श्री महादेव भावना याङ चोन वनेनु यो ॥
केश- समस्त अतीथ ! अति उत्तम ॥

[षट्दर्शनादि शान्ति निस्सार]

अचकछु. मा । इमकल्याण । चो ।

शिवपद भजन नु याय चित्त तसे अहर्निश आव ॥धु॥
अतिथ मुडाव योग धारण याय ।
जुयुव उधार राम नाम काय ॥

(मेपु १९) [प्रको]

केश- अहो अतीथ पनि ! हरि भजन यात वनेनु यो ॥

सर्वे— ब्रम्हचारी ! जिवखे ॥

(द्विको)

सर्वे— अहो ब्रम्हचारी ! जी तत्कारण नुयो ॥

ब्रम्ह— जिऊखे नुयो ॥

[शिवभक्तादि किराति तीपं दुं]

(प्रको)

शिव— अहो सुन्दरी पनि ! हरिद्वार वनेनु यो ॥

उभौ— नाथ ! जिवखे नुयो ॥

उभौ— अहो नाथ ! तत्कारण नुयो ॥

(द्विको)

शिव—जिवखे नुयो ॥

शिव— अहो गुणनयनी ! मृगनयनी ! आव हरिद्वार थेनो, तीर्थया तरंग
सोयाव विश्राम याय ॥

उभौ— प्रभु ! जिवखे

शिव— अहो सुन्दरी पनि ! श्व गंगास स्नान याडाव तपस्या याय ॥

उभौ— प्रभु ! जिवखे ॥

[स्नान याय]

[किरात छपा तुतिं चुयाव मिसा नेम्ह जव खव तयाव तपस्या
याय । मिसा फेक तुय]

[महा. गंगास प्रत्यक्ष तीपं दथुं दुं]

महा— अहो किरात ! किरातिनी ! छमिस भक्ति भावन जि संतुष्ट जुल
वर फोड ॥

किरा— अहो ईश्वर ! ईश्वरी ! जिमिस शाष्टाङ्ग सेवा ॥

शिव— अहो ईश्वर ! जिमित मुक्ति वर फोने ॥

महा— अहो किरात ! शिवभक्त ! थुगु लोक मुक्ति शिवलोक प्राप्ति
जुयुव थुगुलि वर विष धुतो काव ॥

शिश— ईश्वर ! छलपोलस कृपा ॥

[वर काय]

शिव- अहो ईश्वर ! ईश्वरी ! छलपोलस चरणस पूजा याय ॥
उभौ- शिवभक्त ! छन इच्छा ॥

[पूजा तीपं]

[स्तुति श्लोकः]

संसार पालना याक महेश्वर सुदृष्टिनं ।
दारिद्र दुःख हरणं याक त्रैलोक्य नाथनं ॥

शिवादि- अहो ईश्वर ! ईश्वरी ! जिमिस साष्टाङ्ग सेवा ॥
महा- अहो शिवभक्तदि ! आव जी अन्तर्द्वान जुय ॥
सर्व- ईश्वर ! जिवखे जिमिस सेवा ॥

[महा, गंगा अत्तार्द्वान] [तीपं दथुं पिं]

शिव- अहो गुणनयनी ! मृगनयनी ! ईश्वर कृपान झिझिस्त मुक्ति पद
दतो । आव शिवलोक वडाव परब्रम्ह भजनयात वनेनु यो ॥
उभौ- प्राणनाथ ! अति उत्तम ॥

[शिवभक्तादि शान्ति निस्सार]

गौरो । चो ।

शिवभजन यायनु यो मन थान ॥धु॥
धन जन संपत्ति खच्छिया पिरीति ॥
लहाल नृप रणजित सुजनया हीति ॥

(मेपु २०) [प्रको]

शिव- अहो गुण नयनी ! मृगनयनी ! पर ब्रम्ह भजन यात वनेनु यो ॥
उभौ- नाथ ! जिन जिवखे नुयो ॥

(द्विको)

उभौ- अहो नाथ ! ननान नुयो ॥
शिव- जिवखे नुयो ॥

(लु ९)

[महा, गंगा, परि. दु.]

महा- अहो प्राणवल्लभा ! ध्व संसारस भक्त वत्सर सोयाव अनेक लोक
उद्धार याय धुनो, आव निरंजन भावना याय ॥
गंगा- जगदीश्वर ! उत्तम, आज्ञा ॥

[महा, गंगा, देव भाव मे]

जय २ दुष्ट नाशिनि ॥धु॥
मोतिया हालन तिसे आसन वेताल ।
तेज थुल रवि शशि अग्नि निओ जोर ॥
देविया चरण मति नृप रणजीत ।
अजित सिंहन ल्हाल गुणिया सुहीत ॥

(मेपु २१)

इति श्री श्री जय रणजित मल्ल देव विरचिते षट्दर्शन कथा (नाटक)
प्रथमोडङ्क ॥ शुभम् ॥

षड्दर्शन छधाः प्याखंया मूखं

प्याखं शुरू जुइ न्हो दकले ह्वापां नान्दी म्ये शुरू जुइ । नमलपे सानन्द नटेश ॥धु॥ जय जय त्रिभुवन नाथ दयालं । याहुने मंगल रणजितन ह्वालं । धका प्याखंम्बतयुसंः शास्त्रीय म्ये हाली ।

(ल १)

अले महाद्यः व पार्वती दबुलिइ खने दय्क वइ । “परवेश याये थनि नटनया थास सुरनर मुनिगणयात जिके आस” धका हाकनं छको म्ये हाली ।

छुं भचा जायेवं महाद्यः नं थः प्रेयसी पार्वतीया मुसुहुं न्ह्यगु ख्वाः स्वयाः जिगु खँ छगू न्यने माल धका उजं दयेकाबिज्याइ । अले पार्वती नं थः स्वामीया ख्वाः स्वयाः हनेबने याना भो प्रभु स्वामि ! आज्ञा दयेका बिज्याहुं धका धयाः बिज्याइ । अले महाद्यः नं थःत द्यः पि सकसिनं हनेबने याका च्वंम्ह लोकपिनि नाथ जुयाः च्वंम्ह संसारयात पालन पोषण याना वयाः च्वंम्ह थुगु दबुलिइः वयाः च्वनागु दु धका थःम्ह प्रेयसी पार्वतीयात आज्ञा जुइवं पार्वती नं थः स्वामीया खँयात समर्थन याना छलपोलं धात्थेगु खँ कृपा तयाः जित आज्ञा दयेका बिज्यात धका धाइ ।

भचाजायेवं पार्वती नं थः स्वामीया मुमुहुं न्ह्यगु ख्वाः स्वयाः जिगु बिन्ती छगू नं छलपोलं न्यना बिज्यायेमाल धकाः धाइबले महाद्यः नं ज्यू धा धका धयाः बिज्याइ । अले पार्वती थःगु परिचय थुकथं बी ।

थः छम्ह पतिव्रता मिसा जुयाः च्वंम्ह कामदेवया कलाः रति थें अतिकं सुन्दरी जुयाः च्वंम्ह अथेहे रतिकला नं अतिकं सःम्ह थः स्वामीया पाखे लोकं तसकं मानेयाका च्वनेदुम्ह थुजोम्ह छलपोलया प्रेयसी पार्वती थुगु दबुलिइ वयाः च्वना धकाः धाइ ।

अले महाद्यः नं थः प्रेयसीया मुसुहुं न्ह्युगु ख्वाः स्वयाः हे प्रियतमा ! छं खःगु हे खं ल्हात धका महाद्यः नं धयाः बिज्याइ ।

भचा जायेवं महाद्यः नं थःम्ह प्रेयसी पार्वतीयात् स्वयाः थन दबुलिइ भचा त्यानुलके माल धका धयाः बिज्याइबले पार्वती नं ज्यू धका धाइ । अले महाद्यः व पार्वती निम्हसिनं छु ई तक्क दबुलिइ तं विश्राम याना बिज्याइ ।

विश्राम याये धुनेवं महाद्यः नं थः प्रेयसी पार्वतीया चन्द्रमा थें चाकलागु ख्वाः स्वयाः आः झी कैलाश वनेमाल नु धका उजं दयेका बिज्याइ । पार्वतीनं ज्यू धका धाइ । “नुयो वने मोहिनी थानं कैलाश । सुरगण दकोसेन यात जिके आस” धका शास्त्रीय म्ये हालाः महाद्यः व पार्वती निम्हं दबुलि पिहां बिज्याइ ।

प्रकृति झःझः धाया न्ह्यइपुसे च्वंगु तः जागु च्वागुं कैलालरिख्ये स्वस्वं महाद्यः व पार्वती निम्ह न्ह्यइपुक खं ल्हाल्हां प्रस्थान याना बिज्याइ ।

छुं दिन लिपा महाद्यः नं पार्वतीयात् स्वयाः बिज्याना आः झी थःगु निवास स्थान कैलाश पर्वतस थ्यन भचा त्यानुनि लंकेमाल धका उजं दयेका बिज्याइबले पार्वती नं ज्यू धका धाइ । अले महाद्यः व पार्वती निम्हसिनं छु ई तक्क कैलाश पर्वतस विश्राम याना बिज्याइ ।

महाद्यः नं थः प्रेयसीया ख्वाः स्वयाः हे प्रियतमा ! छंगु अतिकं बाँलागु त्ववनापुसे च्वंगु रुप, यौवन खना जित कामदेवया बाणं कः थें सहायाये मफया पीडा जुल, जिगु खें छगु न्यनेमाल धका महाद्यः व धयाः बिज्याइबले पार्वती मुसुहुं ह्लिलाः भो स्वामी ! प्रभु ! आज्ञा दयेका बिज्याहुं । जि छपिनि छु सेवा याये धयाः बिज्याये मान धका पार्वती थुलि धयाः सुकं च्वनाः बिज्याइ । महाद्यः नं हाकनं थः प्रेयसी पार्वतीया सौन्दर्य व रतिकलाया बारे थुकथं वर्णन याना बिज्यातं । छंगु चातुर्य कलायात् न्ह्याक्व वर्णन याः सां गुत्रसं नं फुइमखु, गुलि जक ल्हाये धका गाक्क च्वछायाः प्रशंसा याना बिज्याइ ।

थुलि थः स्वामीया प्रशंसा न्यनेवं मन लय् लय् तायेका च्वंम्ह रतिकलाय् प्रवीणम्ह पार्वती हाकनं मुसुहुं न्ह्यगु स्वामीया ख्वाः स्वयाः भो प्राणेश्वर ! प्रभु ! जिगु बित्ति छगूनं न्यना बिज्याये माल धका पार्वती धयाः बिज्याइबले महाद्यःवं नं ज्यू धा धका धयाः बिज्याइ । प्राणया

आधार जुयाः च्वंम्ह अवला जिमिसां छलपोलयात आनन्द जुइगु स्त्रीरस
बिये मफुत, पूर्व जन्मया पुण्यया फलं छलपोल थुगु जुनी भाग्यं स्वामी
लाये दत्त धका पार्वती थुगु मनया खं दक्को म्येया भाषां दक्वं प्वका
बिज्यात । जि अवला मिसायात छलपोलं क्षमा याना बिज्याये माल धका
धयाः बिज्याइ ।

छुं भचा जायेवं महाद्यः नं थःम्ह प्रेयसीयात स्वयाः थननि भचा
त्यानु लकेमाल धका धयाः बिज्याइबले पार्वती नं ज्यू धका धयाः
बिज्याइ । छु ई तक्क महाद्यः व पार्वती विश्राम याना बिज्याइ ।

भचा जायेवं महाद्यः नं थः प्रेयसी पार्वतीया मुमुहुं न्ह्यगु खा
स्वयाः आः स्त्री हरिद्वार तीर्थस चाह्यू वनेनु धका उजं दयेका बिज्याइ
बले पार्वती नं ज्यू धका धयाः बिज्याइ ।

महाद्यः व पार्वती हरिद्वार तीर्थस प्रस्थान यायेत दबुलि पिहाँ
बिज्याइ ।

थुकथं षड्दर्शन छधाः प्याखंया ह्लापांगु लु थनतुं क्वचाइ ।

(ल २)

दकलेह्लापां दबुलिइ हरिद्वारया सुमनोहर दृश्य ब्वयाः भगवान्
बिष्णुया मूर्ति नं स्वनी ।

महाद्यः व पार्वती निम्हं थःगु थासं दबुलिइ बिज्याइ । अले महाद्यः
नं थः प्रेयसीया खाः स्वयाः आः स्त्री हरिद्वारस थ्यन । थुगु पवित्रगु तीर्थस
स्नान छको यायेमाल धकाः महाद्यः नं उजं दयेका बिज्याइ बले पार्वती नं ज्यू
धका धयाः बिज्याइ । अले महाद्यः व पार्वती निम्हं हरिद्वारस स्नानं याना
बिज्याइ ।

स्नान याये धुनेवं महाद्यः नं पार्वतीया पलेस्वां थें चक्कंगु खाः स्वयाः
प्रिये ! थुगु हरिद्वारया दृश्य गुलिजक बाँलासेच्चं कलकलसलं अविरलगति
निर्मलगु लः सललल न्ह्यानाच्चंगु खुसि चा, अथेहे प्रकृति झः झः धागु पर्वत-
माला नं दु । थुगु बाँलागु अनुपम दृश्य स्वयाः भचासां थन त्यानुलके माल
धका उजं दयेका बिज्याइबले पार्वतीनं ज्यू धका धयाः बिज्याइ । अले महाद्यः
व पार्वती निम्हसिनं छुं ई तक हरिद्वारया सुरम्यम्या दृश्यत स्वयाः विश्राम
याना बिज्याइ ।

छुं ई तक्क विश्राम याये धुंका महाद्यः नं पार्वतीयात स्वयाः प्रियतमा!
आः स्त्री थनंतुं अन्तर्द्वानि जुये माल धका धयाः बिज्याइबले पार्वतीनं ज्यू धका

धयाः बिज्याइ । थःगु पुण्यया बलं महाद्यः व पार्वती निम्हं याउँक अन्तर्द्वान्
जुयाः बिज्याइ ।

छुं भचा जायेवं केशवानन्द ब्रम्हचारी छम्ह “हरिद्वार तिरथस
जप तप याये” धका म्ये हालाः दबुलिइ खने दय्क वइ ।

भचा जायेवं हरिद्वार तीर्थस ध्यंका स्नान संध्यादि याये धका
केशवानन्द तीर्थस स्नान याइ । अले संध्या वन्दना सकतां याइ ।

मोल्हुइगु व संध्या वन्दना यायेगु ज्या क्वचाय्वं केशवानन्द हरिद्वार
तीर्थया एकान्तगु छगू आश्रमय् च्वना एकचित्तं तपस्या याइ ।

भचाजायेवं अचिन्त्य भारथी व वया प्रेयसी प्रेमावती निम्हं “वनेनु २
थनि देरास ननानं, गुगुनन हरिपद लाय सुजनया सार” धका शास्त्रीय म्येहालाः
दबुलिइ खने दय्क वइ ।

अचिन्त्य भारथी प्रेमावतीयात स्वयाः भो प्रेमावति ! थःगु देरास
वनेनु धका चोय्की वले प्रेमावतीनं ज्यू बिज्याहुं नु धका धाइ ।

अले अचिन्त्य भारथेन्द्र व प्रेमावती थःगु देरा पाखे वनी । छुं भचा-
जायेवं देराय् थ्यनेवं अचिन्त्य भारथेन्द्र थःम्ह प्रियतमा प्रेमावतीया मुसुहुं
न्ह्यगु खाः स्वयाः छुं ई तक थन त्यानु लंकेमाल धका उजं दयेकी । अले
निम्हतिपुनं छुं ई तक अन विश्राम याइ ।

भचाजायेवं त्यानुलंके धुंका अचिन्त्य भारथेन्द्र थः प्रियतमा प्रेमावती-
यात स्वयाः भो प्रिये ! विना तीर्थस्थल चा महुयकं मोक्षपद गुबसं लाइमखु
उकिं झिनिदय् छको वइगु कुम्भमेलाय् झीनिम्हं हरिद्वार तीर्थस स्नान याः वनेनु
धका धाइबले प्रेमावतीनं थः स्वामीया खाः स्वयाः छपिसं बाँलागु हे खं
धयाः बिज्यात धका प्रेमावतीं धाइ ।

भचाजायेवं अचिन्त्य भारथेन्द्र व प्रेमावती निम्हं हरिद्वार तीर्थस
स्नान याः वनी ।

थुकथं थुगु पङ्दर्शन छधाः प्याखंया निगूगु लु थनतुं क्वचाइ ।

(लु ३)

दकले ह्लापां विनय सुन्दर व भावसुन्दर धयापि निम्ह सेंठपि दबुलिइ
खने दय्क वइ ।

अले विनय सुन्दरं भावसुन्दरयात स्वयाः आः झी थःगु थासय् वनेनु
धका धाइबले विनय सुन्दरं ज्यू धकाधाइ । अले थःगु थासय् वनी । थःगु

थास्य् थ्यका विनयसुन्दरं भावसुन्दरयात आः थन भतिचा विश्राम नि याये
माल धका धाइ । निम्हसिनं छु ई तक विश्राम याइ ।

विश्राम याये धुकाः विनय सुन्दरं भावसुन्दरयात हने बहुम्ह थः गुरुया
निगाहनं झीगि निम्ह मन्त्रया अर्थ छयायेगुलि निपुनपि जुल । उकि आपालं
तीर्थं चाहलाः योग धारणा नं यायेमाल नु धका धाइबले भावसुन्दरं नं थ्व
खंयात समर्थन याना जिगु इच्छानं थये हे तीर्थस चाहिलाः योग धारणा
यायेगु खः धका थःगु मनया खं दक्कं व्यक्त याना धाइ ।

छु भचा जायेव निम्ह सेंटपि योग धारणा यायेत “आज्ञाबिलो गुरुवर
मन्त्र निपुन” धका म्ये हालाः तीर्थस चाह वनेत दर्बलि प्रस्थान याइ ।

लंय न्यासिववं विनय सुन्दरं थः पासा भावसुन्दर यात स्वयाः आः झी
हरिद्वार तीर्थस चाह्य वनेनु धका धाइ । अले विनय सुन्दरं नं ज्यू धका धाइ ।
भावसुन्दर दक्क्या निगु कुनय् चवना याकनं हे नु धका चोयेकी । विनय-
सुन्दरं नं ज्यू धका धया निम्हं हथासं हरिद्वार तीर्थस वनी । थुकयं षड् र्शन
प्याखंया स्वंगु लु थनं तू क्वचाइ ।

(लु ४)

दकले ह्लापां किरातवंशी शिव भक्त राय, अले वया गुगनयनी व
मृगनयनी धापि निम्ह सुन्दरो रानीपि दबुलिइ खने दय्क वइ ।

छु भचाजायेवं शिवभक्त राय किरात थः निम्हं कलापिन्त स्वयाः
आः झी थःगु छयें वनेनु धका उजं दयेकीबले निम्ह कलाः पिसं नं ज्यू,
विलम्ब छाया बिज्याहुं नु धका धाइ ।

अले स्वम्हं थःगु छयें रिख्ये स्वयाः वनी । थःगु छयें थ्यनेसाथं
शिवभक्त राय गुगनयनी व मृगनयनी थः निम्ह कलाःपिन्त स्वयाः आः झी
थःगु छयें याउँक थ्यनी । उकि थन भचा विश्राम याये माली धका उजं दयेकीबले
निम्ह प्रेयसीपिसनं ज्यू धका धाइ । छु ई तक स्वम्हसिनं त्यानु लंकेत
विश्राम याइ ।

छु भचाजायेवं शिवभक्त सुन्दरीपि थः कलाःपिन्त स्वयाः कामवाणं
कयाः थःगु चित्त अतिकं चञ्चल जगु, खं थः प्रेयसीपिन्त व्यक्त याइबल्य
गुगनयनी व मृगनयनी निम्हं मछालाः खाः ह्याउँकाः केवल थः स्वामीयात
तुलुतुलु जक स्वयाः स्वामि ! आः जिमिवं छपिनिगु निति छु सेवा यायेमाल
उजं दयेका बिज्याहुं धका बिन्ती याइबले शिवभक्त किरात थः प्रेयसीपिन्त

स्वयाः “सुन्दरी वचन डेड आव” धका शास्त्रीय म्ये हालाः थःत कामवाणं कयाः असह्य जुयाः च्वंगु खं न्ह्यथंसे “सुथीरनं सुं नं च्वनेमदु यौवनयाः सार सितिकं छ्वयेमते धका” शृङ्गार रसं बिलिबिलि जायेकाः मनया खं म्येया भाषां दक्वं प्वकिइ ।

छुं भचा जायेवं शिवभक्त किरातं हाकनं थः प्रेयसीपिन्त स्वयाः भो प्राणपियारिपि! छिमिगु रसिकभावया खंय गुलिजक वर्णन याये, न्ह्याक्को वर्णन याःसां गुवसं फुइमखु धका प्रशंसा याइ ।

थः स्वामीया थुजाःगु मतिनां बिलिबिलि जाःगु म्ये व न्ह्यइपुगु खं न्यने धुंका निम्ह प्रेयसीपिसनं थः स्वामीयात स्वयाः जिमि प्राणया आधार हे छलपोल, मन तथाः जिमिगु तं खं छगू न्यना बिज्याये माल धका प्रार्थना याइबले शिवभक्त मुमुहुं हिलाः हे मोहिनीपि ! थःगु मनया खं छिमिसनं प्वकी धका उजं दयेकीबले गुणनयनी व मृगनयनी निम्हसिनं नं “प्रभु छिन डेहुने पराण” धका शृङ्गारसं बिलिबिलि जायेका “वयस जिमि दनी छःपिनि छु रस याये इच्छा दु, उजं दयेका बिज्याहुं थःपि काम कलाया विषये छु मस्यू क्षमा याना बिज्यायेमाल” धका थःपिनिगु मनया खं प्वकी ।

थः प्रेयसीपिनिगु थुजोगु मतिनां ब्याःगु म्ये व खं न्यने धुंका प्रेयसी-पिन्त स्वयाः थन भतिचा विश्राम यायेमाल धका उजं दयेकी । अले प्रेयसी-निम्हसिनं नं ज्यू धका धाइ । छुं ई तक सकसिनं विश्राम याइ ।

छुं ई तक विश्राम याये धुंका शिवभक्त हाकनं थः प्रेयसीपिन्त स्वयाः खोपिस दुहानि वने धका धाइ । वया प्रेयसी पिसं नं ज्यू धका धाइ ।

छुं भचा जायेवं शिवभक्त व वया प्रेयसीपि निम्हं दबुलि प्रस्थान याइ । थुकथं षड्दर्शन छधाः प्याखँया प्यंगूगु लु थनंतुं ववचाइ ।

(लु ५)

दकले ह्लापां दबुलिइ रामेश्वर भगवान्या मूर्ति तये हइ । अथे हे समुद्रया दृश्य दुगु किपा छपाः नं ब्वये हइ ।

वसु ऐया, संगम ऐया निम्ह मिजं पात्रत दबुलिइ खने दय्क वइ ।

छुं भचा जायेवं वसु ऐया, संगम ऐयायात स्वयाः श्री रामेश्वर-भगवान्या दर्शन याये योग्य जू उकि दर्शन यायेत नु धका धाइबले वसु-ऐयां वांलागु हे सह्ला बिल धका धाइ ।

थः पासाया थुजोगु खं न्यना आः छाया विलम्ब यायेगु याकन ईश्वरया दर्शन याः वनेनु धका धाइ । छुं भचाजायेवं निम्हं रामेश्वरया दर्शन याः वनेत प्रस्थान याइ ।

रामेश्वरया मन्दिरस ध्यनेवं वसुऐया नं संगम ऐयात वयागु नामं सालीक छगु तयाः बी ।

छुं भचाजायेवं अचिन्त्य भारथेन्द्रया कलाः प्रेमावती थः मदुम्ह भाःल-यात लुमंका हरि २ स्वामि, स्वामि जिनं गथे धैर्यं याना च्वने धका नुगः मछिका “विधाता विमुख जुलो थाथेडः हवाल पापिया करम” धका करुणरसं बिलि बिलिजाय्क विलापयां म्ये हाली ।

छुं भचाजायेवं केशवानन्दं नुगः मछिका विलाप याना प्रेमावतीया खाः स्वयाः अहो संन्यासिनी दैवया लीलां गुगु जुइ मा गु जुल, न्ह्यागुसां म्वाल, सह्याये माल, धैर्यं याये माल धका सान्त्वना बी ।

छुं भचाजायेवं प्रेमावती, शान्तिपूर्वक थःगु थासं दर्बलि पिहां वनी ।

छुं भचाजायेवं केशवानन्दं अतीथ फकीरयात स्वयाः थुगु उपद्रवं याना दक्क ज्ञान विनाश जुइ, बरू गंगा स्नान यायेगु उत्तम जुइ धका धाइ ।

अले सकसिनं ब्रम्हचारीयात स्वयाः बाँलागु हे उपदेश बिया दिल ज्यू धका धाइ । अले सकसिनं हरिद्वार तीर्थस स्नान याइ ।

हरिद्वारस स्नान याये धुनेवं केशवानन्दं अतीथ भारथेन्द्रयात स्वयाः थुगु मण्डारया निक्षा काये माल धका धाइबले केशवानन्दयात स्वयाः झीपि रामेश्वरस थ्यन, भचा थन निं त्यानु लंकेमाल धका धाइ । वसुऐ यानं ज्यू धका धाइ । निम्हसिनं याउँक विश्राम याइ ।

छुं भचा विश्राम याये धुंकाः वसुऐयानं संगमऐयायात आः थन स्नानादि यायेमाल धका धाइ । वसुऐयानं नं ज्यू धका धाइ । निम्हसिनं रामेश्वर तीर्थस मोल्ह्वी ।

मोल्ह्वी धुंकाः वसुऐयानं संगम ऐयायात स्वयाः मोल्ह्वी सिधल, आः रामेश्वर भगवान्या पूजा याये माल धका थः पासायात चोयेकी ।

वसुऐया व संगम ऐया निम्हसिनं नं श्री रामेश्वर भगवान्या मूर्तियात विधिपूर्वक पूजा याइ ।

पूजा याये सिधेवं “छलपोलया शरण, जिमि गति छिके नं मुक्ति मुक्ति प्रसनं जुयमाल ननानं “धका स्तोत्र ब्वनाः हे जगदीश्वर! जिमिगु कोटि २ प्रणाम दु धका प्रार्थना याइ ।

छुं भचाजायेवं वसुऐयानं थः पासा संगम ऐयायात नानातीर्थ भ्रमणया ई जुल धका धाये वं संगम ऐयानं थःपिनिगु मननं नाना तीर्थस चाहुलेगु पाखे धे चुयाः च्वंगु खं न्ह्यथनीं ।

छुं भचाजायेवं वसुऐया व संगम ऐया निम्हं हरिद्वारया तीर्थस वनेत ऐया संगम नुयो २ द्वाङ्का २ तीरथ दने धका म्ये हालाः निम्हं हरिद्वार तीर्थस प्रस्थान याइ । थुक्थं षड्दर्शन छवः प्याखया न्यागुगु लु थनंतुं क्यचाइ ।

(लु ६)

दकले ह्वापां केशवानन्दं ब्रम्हचारी शास्त्रीय म्ये हालाः हरिद्वारया दृश्य दुगु दबुलिइ खने दयक वइ ।

छुं भचाजायेवं अचिन्त्य भारथेन्द्र व प्रेमावती नं “करम फल लाडा, छथिङ मोहिणी” धका श्रृङ्गारसं बिलिबिलि जाःगु म्ये हालाः दबुलिइ खने दयक वइ ।

अले अचिन्त्य भारथेन्द्रं थःम्ह प्रियतमा प्रेमावतीयात स्वयाः अहो प्रियतमा ! छर्थे जाःम्ह प्राणप्यारी संसारय् सुं हे मदु धका च्वछायाः प्रशंसा याइबले प्रेयसी प्रियतमां नं थः स्वामीयात स्वयाः भो प्राणेश्वर ! सोझाम्ह मिसाया विन्ती दगु न्यना बिज्याये माल धका प्रार्थना याइबले अचिन्त्य-भारथेन्द्रं नं थःम्ह प्रियतमायात छु धायेगु दु धा धका उजं दयेकी ।

प्रेमावतीनं भतिचा हे संकोच मचासे थः प्रिययात स्वयाः जि भाव छुं मदुम्ह मिसा खनाः तं चाया बिज्याये मते धका थः स्वामी याके क्षमा पवनी । अचिन्त्य भारथेन्द्रं नं थःम्ह प्रेयसीयात ज्यू धका क्षमा बी ।

छुं भचा जायेवं अचिन्त्य भारथेन्द्रं थःम्ह प्रेयसीयात स्वयाः आः झी निम्हं पवित्रगु हरिद्वार तीर्थस थ्यन । उकिं स्नानादि याना श्री विन्दु माधवया दर्शन याये धका अचिन्त्य भारथेन्द्रं धाइबले प्रेमावतीनं ज्यू धका धाइ, निम्हसिनं उगु पवित्रगु हरिद्वार तीर्थस मोल्ह्वी ।

मोल्ह्वुइ सिधेवं विन्दुमाधवया पूजा याइ । पूजा याये सिधेवं विन्दु-माधवयात निम्हसिनं नं हे विन्दुमाधव ! मनसा, बाचा, कर्मणा जिमिगु प्रणाम दु धका प्रार्थना याइ ।

छुं भचाजायेवं अचिन्त्य भारथेन्द्रं थः कलाः प्रेमावतीयात स्वयाः हरिद्वारया कुम्भ मेलाय् स्नान यायेगु ई मजुतले झी निम्हसिनं श्री विन्दु-माधवया निं एकचितं ध्यान याना च्वने धका उजं दयेकीबले प्रेमावतीनं ज्यू धका मन्दिरया छर्येरिखे च्वना ध्यान याइ ।

छुं ई लिपा विनयसुन्दर व भावसुन्दर दबुलिइ खने दय्क वइ ।
विनयसुन्दरं थः पासा भावसुन्दरयात स्वयाः हरिद्वार तीर्थस स्नान यायेत वनेनु
धका धाइबले विनयसुन्दरं ज्यू धका धाइ । अले निम्हं हरिद्वार तीर्थस
प्रस्थान याइ ।

छुं भचाजावेवं हरिद्वार तीर्थस थ्यंका विनयसुन्दरं थः पासा भाव-
सुन्दरयात हरिद्वार थ्यन, आः स्नानादि याये माल धका धाइ । निम्हसिनं
नं हरिद्वारस मोल्ह्वी ।

मोल्हुइ सिधेवं श्री विन्दु माधवया पूजा नं याइ । पूजा याये धुंका
विनयसुन्दरं भावसुन्दरयात श्री विन्दु माधवया ध्याननं याये माल धका धाइ ।
अले विनयसुन्दर व भावसुन्दर निम्हसिनं छस्येरिखे च्वना एकचित्तं श्री विन्दु
माधवया ध्यान याइ ।

छुं भचाजायेवं केशवानन्द ब्रम्हचारी हरिद्वारया म्ये हाहाँ दबुलि
पिहाँ वइ ।

अले शिवभक्त व वया निम्ह कलाःपि गुणनयनी व मृगनयनी दबुलिइ
खनेदय्क वइ ।

छत्थुं हे शिवभक्तं थः निम्हं प्रेयसीपिन्त स्वयाः जिगु मन अत्यन्त
विरक्त जुयाः वल । उकिं जिगु खं छगू न्यनेमाल धका धाइबले गुणनयनी व
मृगनयनी निम्हसिनं थः स्वामीया रूवाः स्वयाः प्राणनाथ ! आज्ञा दयेका
बिज्याहुं । सेवाय् जिपि न्ह्याबलेसं तयार दु धका धाइ ।

छुं भचाजायेवं शिवभक्त रायं दबुलि छचा चाहुलाः “विधाता
विमुख जुल थथिड हवाल सन्तति विनान जित हने गथे कालै धका म्ये हालाः
सन्तान मदय्क जन्म व्यर्थ छु उपाय याय माल धका” नुगः मछिका धायेवं
गुणनयनी व मृगनयनी निम्हसिनं थः स्वामीया मन तयाः बौत प्रभु स्वामी !
जिमिगु ब्रिन्ति छगू नं न्यनाः बिज्याये माल धका धाइ । शिवभक्त राय नं
ज्यू धका धाइ ।

अले गुणनयनी व मृगनयनी निम्हसिनं नं “प्रभु छिन मनतसे डेछुने
विनति नेम्हास” धका म्ये हाली ।

म्ये हाले धुनेवं थः स्वामीया रूवाः स्वयाः प्रभु ! चाहिलेगु मनजक
यायेवं नं मेगु लोकस छुं दइमखु । उकिं मेगु लोकय् वना आनन्द कायेगु
खःसा हरिद्वार तीर्थस वना चित्त स्थिरयाना तपस्या याः वने माल धका थः
पिनिगु मनया खं थः स्वामीयात प्वंकी ।

यः प्रेयसीपिनिगु थुजःगु बांलागु खँ न्यनाः शिवभक्ते नं हरिद्वार तीर्थस वना तपस्या याः वनेत थः निम्हं कलाःपिन्त चोयेकी ।

थः स्वामी शिवभक्त लिसे गुणनयनी व मृगनयनी निम्हं हरिद्वारस वनेत प्रस्थान याइ । थुकथं षड्दर्शन छधाः प्याखँया खुगुगु लु थनंतुं क्वचाइ ।

(लु ७)

दकले ह्लापां दबुली हिगुराज भवानीया मूर्ति स्थापना याइ ।

अले ज्ञाननाथ धयाम्ह कन फट्टा योगी छम्ह दबुलिइ खने दय्क वइ । ज्ञाननाथ योगीं थः गुरुयात विन्तिभाव याना दबूया ह्लापांगु कुनय् चवना भो योगीन्द्र गुरुनाथ ! जित छलपोखं आज्ञा बियाः बिज्याहुं थुलि धया ज्ञाननाथं न्यकू बाजा पुयाः गुरुना चरणकमलस भोपुइ ।

हाकनं ज्ञाननाथ योगीं निगूगु कुनय् चवना भो मत्स्येन्द्रनाथ ! जिगु सास्टाङ्ग दण्डवत दु, न्यकुबाजा पुयाः भोपुइ । ज्ञाननाथ योगीं ! हिगुराज भवानी ! धका बाँलाक म्हसिल थनिनिमें योगाभ्यास यानाः विश्राम याये धका छु ई तक विश्राम याइ ।

अहो ईश्वरी ! छलपोलया चरणस जिगु प्रणाम दु । थुलि धयाः न्यकुबाजा पुइ । झःयात मरि छाइ ।

अनंलि ज्ञाननाथ योगी हरिद्वार वनेत दबुलि पिहाँवनी ।

हरिद्वार थ्यनेबं ज्ञाननाथं “आव जिन पवित्र जलन” सनान याये एकचित्तनं गोरषनाथया जप यःये भुक्ति मुक्तिया पद लाये” धका म्ये हालाः हरिद्वारस स्नान यायेत दबुलि पिहाँवनी । थुकथं षड्दर्शन छधाः प्याखँया ह्लय्गुगु लु थनंतुं क्वचाइ ।

(लु ८)

दकले ह्लापां केशवानन्दपि हरिद्वारया म्ये हालाः दबुलिइ खनेदय्क वइ ।

छुं मचाजायेवं वसु ऐया दबुलिइ खनेदय्क वइ । छुं मचा ई पाका ज्ञाननाथ नं दबुलिइ खनेदय्क वइ । वसु ऐयां संगम ऐयायात स्वयाः हरिद्वार तीर्थस वने धका धाइवले संगम ऐया नं बांलागु हे खँ धाल धका धाइ ।

ज्ञाननाथ योगीं आःजि हरिद्वार वने धका धाइ संगम ऐया व वसु ऐया नं ज्यू तुरन्त वनेचु धका धाइ । अले निम्हं हरिद्वारस स्नान याय्त वनी ।

हरिद्वारस थनैव स्नानादि ज्या नं याइ । अले बसु ऐया, संगम ऐया व
ज्ञाननाथ स्वम्हं छुं ई तक अन हे विश्राम याइ ।

छुं भञ्जाजायेव हरिद्वारस अतिम फकीर वया “अतीम फकीर जी नाम
गंगा ३ स्नान भि” धका दबुलिइ खनेदय्क वइ ।

दबुलिइ थनेवं अतिम फकीरं थः हरिद्वार तीर्थस स्नान याय्त्त याकनं
हे वने धका धाइ । हरिद्वारस वनी ।

हरिद्वार तीर्थस थ्यंका स्नान याये धुंका छगू दिशाय् च्वना विश्राम
याइ ।

अले केशवानन्द दना अहो अतिम फकीर जुपि थनि हरिद्वारया
कुम्भ मेला जुल ।

थुगु पुण्यगु पर्वकालय् मुक्तिपद लायेया कारणं स्नान याना भण्डार
बिये धका धाइ ।

अले सकसिनं भो ब्रम्हचारि ! बाँलागु हे खँ ह्माल धका मोल्हुइत्त
वनी । अले अचित्त्य संन्यासीं धाइ । अतीथ फकीरपि थुगु तीर्थ स्थानस संन्या-
सीयात्त छुं मबोकं मेपिन्त ह्मापां छु बी मदु ।

थव खँ न्यना अतीम फकीरं धाइ—अहो संन्यासी ! समस्त संन्यासीपि
स्वयाः नं थः तःधंगु जाति धयाः छिमित अधिकार छुं मदु धका धाइबले
अचिन्त्य भान्धेन्द्रं नं सोसोफीयात्त स्वयाः छं अभिमानं थर्थे खँ ह्मात्त, थर्थे
छन्त थन चूर्ण यायेत्यल, जिगु खँ छगू न्यं धका धाइबले अतीम संन्यासीं ह्मा
धका धाइ ।

छुं भञ्जा जायेवं संन्यासी व सोफी थवं थः ग्यानापुक त्वाइ । लोमि
सोफी छ न, अहंकार छाय जि प्रति आस छुं तये मते, वार पार याना
आतापति पिकयाः बी, तुरन्त यमलोकय् छ्वया बी, छ शूराम्ह मखु, जि नाप
अभिमान यानां छु याये, संन्यासी भेषं चाःगु मखु, छगु जटा छपु छपु दतले
चफुना स्याना बिये धका म्येया भाषां अचिन्त्य यात्त धाइ । अचिन्त्यवध
अन्तुं सी । ब्रम्हचारीं नं ज्यू धका धाइ । अले सकसितं नयेगु हलंज्वलं
सकतां बी । म्हति म्हतिरिं सबसिनं नइ । प्वाः जायेक नये धुमेवं सकसिनं
ब्रम्हचारीयात्त स्वयाः कृतज्ञ जुयाः छः पिसं भोजन याकुर्गुलि जिमिसं लुदंक
भोजन याये धुन धका धाइ ।

आः शी सकसिनं श्री महाद्यःया भावना एकचित्तं याना च्वनेनु
धका धाइबले केशवानन्दं अतीथ आदि सकसितं स्वयाः बाँलागु हे उपदेश
बिल धका धाइ ।

षड्दर्शन आदि सकलें "शिवपद भजन नु याय चित्तसे अहनिश आव
अतिथ मुझाव योग धारण याय जुयुव उधार राम नाम काय धका म्ये हालाः
शान्तिपूर्वकं दबुलि पहिदनी ।

छुं भचा जायेवं केशवानन्द अतीथयात् स्वयाः हरि भजन यायत्
वनेनु धका धाइबले सकसिनं ब्रम्हचारियात् स्वयाः ज्यू नु धका धाइ । शिव
भक्तपि व किरात नं थःगु थासं दबुलिइ वइ ।

अले शिवभक्त थः सुन्दरी पि गुणनयनी व मृगनयनी यात् स्वयाः
हरिद्वार तीर्थस वनेनु धका धाइ । अले निम्ह सिनं नं ज्यू धका धाइ ।

छुं भजा जायेवं शिवभक्त थः प्रेयसी कलाःपि नापं हरिद्वार तीर्थस
थयने वं तीर्थया अनुपम तरंग न्ह्यइपुक स्वयाः विश्राम याइ ।

छुं ई लिपा शिवभक्त थः कलाःपिन्त स्वयाः थुगु पवित्र गंगास स्नान
याना ईश्वरया तपस्या याये धका धाइबले शिवभक्तया निम्ह प्रेयसी पिसं नं
ज्यू धका धाइ । अले स्वम्हसिनं हरिद्वार तीर्थस स्नान याइ । शिवभक्त किरातं
छपा तुति जक चुयाः मिसा निम्हं जः खः तयाः एकचित्तं गंयाया सिथय्
तपस्या याइ । अले मिस्त निम्हं मिखा तिसिना फेतुना च्वनी ।

थुकथं एकचित्तं तपस्या यागुलि हहिद्वारस बिज्याना च्वंम्ह यहाद्यः
व पार्वती प्रसन्न पूर्वक प्रत्यक्ष जुयाः दबूया दुन्य खने दय्क वइ । अले महाद्यः
व पार्वती किरात व किरातिनी पिन्त स्वयाः छिमिगु तचोगु भक्तिभावं जिपि
अति सतुष्ट जुइ धुन । आः छिमिसं वरदान पवने माल धका धयाः बिज्याइ-
बले किरातं किरांती पिसं नं अहो ईश्वर ! ईश्वरी ! छलपोलपिन्त जिमिगु
साष्टाङ्ग प्रणाम दु । छलपोलपिनिगु सेवास जिपि सदां तत्पर दु धका
विन्तीभाव याना धाइ । अले शिवभक्त किरातं व किरांतिनी पिसं भो प्रभू !
जिमित छलपोलया पाखें मुक्ति वरदान फोने धका विन्तीभाव याइबले
महाद्यः वं थ पिनि भक्तपि किरातं व किरांतपिन्त स्वयाः थुगु मर्त्यलोकस
मुक्ति सहित शिवलोक प्राप्ति जुःगु वर बिये धुन काये माल धका महाद्यः नं
धयाः बिज्याइबले शिवभक्त व वया प्रेयसीपि नं महाद्यः व पार्वती खना
अतिकं खुशी जुयाः भो ईश्वर ! छलपोलया तःधंगु कृपा जुया वरदान बियाः
बिज्यात । जिमिसं छलपोलया पाखें वर काये धुन, भो प्रभू ईश्वर ! ईश्वरी !
छलपोलपिनिगु चरण कमलस भक्तिभावं पूजा याये धका महाद्यः व पार्वतीया
चरण कमलसं भक्तिभावं पूजा याइ । पूजा याये धुंका "संसार पालना याक
महेश्वर सुदृष्टि नं दारिद्र्य दुःख हरण याक त्रैलोक्यनाथ नं" धका स्तुति नं
याइ ।

छुं भचा जायेवं हाकनं शिवभक्त व वया प्रेयसीपिनं महाद्यः व पार्वती-
यात दर्शनं यांना साष्टाङ्ग सेवा धका प्रार्थना याइ । अले महाद्यः नं थः भक्तपि
शिवभक्त पित्त स्वयाः अहो शिवभक्तपि आः जि, अन्तर्ध्यान जुये धका धयाः
बिज्याइ । छुं भचा जायेवं महाद्यः व पार्वती निम्हं अन्तर्ध्यान जुयाः बिज्याइ ।

छुं भचा जायेवं शिवभक्तं थः प्रेयसीपित्त स्वयाः “जय मुग नयनी,
मृग नयनी ईश्वरया कृपां झीत मुक्ति पद लात, आः झीपि शिवलोकस वने ।
परब्रम्ह भजन याय्त वनेनु धका उजं दयेकीबले गुणनयनी व मृग नयनी
निम्हसितं नं भो स्वामि ! बाँलागु हे उजं दयेका बिज्यात धका धाइ ।

छुं भचा जायेका शिवभक्त व वयाः कलाःपि निम्हं “शिव भजन
यायेनु यो मन थान धन जन संपत्ति खछिया पिरोति धका म्ये हाला शान्ति
पूर्वकं दबुलि पिहाँ वनी । थः कलाःपि गुणनयनी व मृग नयनी निम्हस्ति
स्वयाः परब्रम्ह भजन यायेनु धका उज दयेकी बले निम्हसितं नं ज्यू धका धाइ ।

अले शिवभक्त व वया कलाःपि सकलें दबुलि पिहाँ वनी ।

(ल ६)

दकले ह्वापां महाद्यः व पार्वती दबुलिइ खने दय्क बिज्याइ । अले
महाद्यः नं पार्वतीयात स्वयाः भो प्राणवत्तभा ! थुगु संसारस भक्त वत्सलपित्त
स्वयाः आपालं उद्धार याये धुन । आः झी नं ईश्वरया निरंजन भावना यायेत
वनेनु धका उजं दयेका बिज्याइ बले पार्वतीं नं थः स्वामिया मुखरूपी कमल-
दर्शन यांनाः भो प्रभु ! जगदीश्वर ! छलपोलं वाँलागु हे आज्ञा दयेका
बिज्यात धका धयाः बिज्याइ ।

अले महाद्यः व पार्वतीं नं “जयजय दुष्ट नाशिनी मोतिया हारनं तिसे
आसन बेताल तेजथुल रविशशी अग्नि निओ जोर देवीया चरण मति” धका
म्ये हालाः ईश्वरया निरंजना भावना यांना बिज्याइ ।

थुकथं थुगु षड्दर्शन छधाः प्याखं न्ह्यइपुक ववचाइ ।

आ. त.क. मल्लकाल व शाहकालया हस्तलिखित प्याखंसफू छाना सफूया रुपय् पिइने धुं कुगु सफूत थुकयं खने डु ।

सफू ल्या	प्याखं	चबमि	प्रकाशित मिति	सम्पादक	प्रकाशक	संस्करण	सू.	मुद्रक
१.	रत्नेश्वर प्रादुर्भाव (पूधाः)	जयप्रकाश मल्ल	ने.सं. १०८४	प्रेम बहादुर कंसाकार	चवसापासा ॐ बहा ये	प्रथम	३१-	नेपाल प्रेस, न्हू सतक
२.	महामत्त्व (पूधाः)	राजेन्द्र विक्रम शाह	" १०८७	मानदास सुगतदास तु.	मानदास, सुगतदास असन कमलाक्षी	"	२१-	गुनाइटेड प्रेस ल्यौड ये
३.	विक्रम चरित (पूधाः)	भूपतीन्द्र मल्ल	" १०९०	सत्यमोहनजो. हेमराज शा.	चवसापासा	"	४१५०	संकटा प्रेस ।
४.	कृष्ण चरित्र (छधाः)	रणजित मल्ल	" ११०३	शान्तहर्ष वज्राचार्य	बिमला वज्राचार्य नधः गं बाहा ये,	"	३१५०	श्रृजना प्रेस, ब्रम्हटोल
	"	"	"	छत्र बहादुर कायष्ठ	साहित्यया मूलुखा	"	३१-	पद्म प्रिन्टिङ्ग प्रेस बुबहाल यल, ।
५.	मदन चरित्र (छधाः)	"	११०३	शान्तहर्ष वज्राचार्य	बिमला वज्राचार्य नधः गं बाहा	"	३१-	बारदा प्रेस केलटोल, ये
६.	ययात्युपाख्यान (पूधाः)	"	" ११०६	स्वायंपुन्ही श्री पञ्चमी	नेपालभाषा परिषद्	"	२५१-	इनाप प्रेस, थायमरु ये
७.	पड्दशनं (छधाः)	"	" ११०८	"	साहित्य कवः नधः ये	"	५१-	कान्तिपुर प्रिन्टिङ्ग प्रेस ॐ बाहाः ये ।

भिका-पौ

<u>जुइमा:गु</u>	<u>जुया: च्छंगु</u>	<u>पौ त्या:</u>	<u>सो त्या:</u>
जगदीश्वर	जगदीशइवर	२	५
ङेङ	ङङ	३	१६
छन	छछन	"	१९
बिनती	बिनित्ती	"	२०
मंजी बोमा	मंजी मा	"	२३
पुरुब	पुरुष	४	३
प्रिये	प्रियो	"	१७
स्नामादि	स्नामदि	"	२५
तीपं पि	तीपं बि	५	३
नुयो	जुयो	६	२१
बिनप	बिनप	७	१०
थन	यन	"	२६
गुणनयण्या	गुणानयणा	८	१३
छन छि	ङन छि	"	१६
मखनि	मखीन	"	१७
भाव मसयानि	भावनसयानि	"	"
नरपति	रनपति	"	१९
स्नानादि	स्नानदि	११	१
छाय	छाय	१३	१५
केशवानन्ददि	केशवानन्दी	१४	४
स्नानादि	स्नानदि	"	१५
छगुल	छगुन	"	२४
निमित्तिन	मिमित्तिन	१५	४
उपद्रवन	उपद्र वन	१६	८
धुतो	धुयो	"	१६
जिबखे	जिऊखे	१७	४
भक्ति	भत्ति	"	२१
अत्ताद्धानि	अत्ताद्धानि	१८	४
उद्धार	उद्धार	१९	४

<u>जुइमाःगु</u>	<u>जुयाः च्वंगु</u>	<u>पौ ह्याः</u>	<u>झो ह्याः</u>
कैलाशरिख्ये	कैलाशरिख्ये	२१	१२
बिज्याइ	पिज्याइ	२२	१०
सुरम्य	सुरम्य म्या	"	२८
भावसुन्दर	भाव सुन्द	२४	३
षड्दर्शन	षडर्शन	"	१३
थ्यन	थ्यनी	"	२३
छधाः	छक्व	२७	६
सिधेवं	सिधेवं	"	२५
विनयसुन्दरन	विनयसुन्दर	२८	३
भञ्जाजायेवं	भञ्जाजावेवं	"	५
भावसुन्दरयात	भावसुन्दरयात	"	९
जिन	जित	"	२१
ङेछुने	ङेछुने	"	२६
याये	यःये	२९	१९
लोभी	लोमि	३०	२१
गंगाया	गंगाया	३१	१४
साष्टाङ्ग	साष्टाङ्ग	३२	२

[सिधल]

चवमिया पिदने धुंकुगु सकू

१) रसमञ्जरी- मू. ५।-

(नवयग सम्बन्धी)

२) उर्वशी (संयुक्त अनुवाद)-

मू. ५।-

(कविवर श्री सिद्धिचरण श्रेष्ठयागु

नेपाली उर्वशी)

सम्पादक

३) शाङ्गधरीय शब्दकोश (संयुक्त सम्पादन)मू. २।-

(नेपाली भाषा)

४) कृष्णचरित्र प्याखं (सम्पादन)-

मू. ३।५०

(जुनु रणजित मल्लया छधाः प्याखं)

५) मदनचरित्र प्याखं (सम्पादन)-

मू. ३।-

(जुनु रणजित मल्लया छधाः प्याखं)

६) ययात्युपाख्यान (सम्पादन)-

मू. २५।-

(जुनु रणजित मल्लया पूधाः प्याखं ।

७) मल्लकालया मुक्कं नेपालभाषाया नाटकया धलःपौ

(सम्पादन)-

मू. ७।-

८) न्यायविकामिनी (सम्पादन)-

मू. २०।-

(नुन्त भद्रया मानव न्यायशास्त्र)

९) संदेया लिस' (खण्डकाव्य) या

न्हयसःया लिसः-

मू. ८।-

१०) षड् दर्शन (सम्पादन)-

मू. ८।-

(जुनु रणजित मल्लया छधाः प्याखं)

धाकूः - कान्तिपुर प्रिन्टिङ्ग प्रेस, उँज्हाल टोल येँ।